

Tijding 1990 = 1

Kroniek van de heemkundekring

Het Zuidkwartier

Het Zuidkwartier betreft het gebied ten zuiden van Bergen op Zoom, omvattende de plaatsen Hoogerheide, Huijbergen, Ossendrecht, Putte en Woensdrecht.

Tijding 1990 = 1

*Uitgave van de
heemkundekring
Het Luickwartier*

april 1990

Tijding 1990 - 1.

Inhoudsopgave	blz.
Doelstellingen van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".	3
Samenstelling Bestuur.	4
Van de Redactie	5
Markante figuren uit de Zuidwesthoek, deel I. J.B. van der Heyden, alias "Tiest de Schijter". Samengesteld door de Redactieraad met behulp van gegevens van H.J. Soffers, M. Moors en E. Suykerbuyk.	6
Het oude dorp van Ossendrecht. R.j. van den Bergh.	19
Schatten uit de polder, deel I K.J. Rosskamp.	39
Bijlage bij: Schatten uit de polder: Ossendrecht - Bodemvondst - Ledertrip, door O. Goubitz.	41
Wetenswaardigheden over de polders van het Zuidkwartier. De Noordpolder, Deel II. Werkgroep Toponymie: J. v.d. Bussche, C. v. Opdorp, E. Suykerbuyk, P. Jacobs en A. van Pul.	46
Van wat verdween, Deel I. De Miejen van Ossendrecht, door J. v.d. Bussche.	61
Toespraken bij gelegenheid van de opening van het Streekheemmuseum "Den Aanwas". L. Timmermans en A. v. Gils.	64
Oos Ostrechts Dialect, L t/m N. D. en A. Hugens-Verbrugge.	74
Info-werkgroepen	86
Excerpt van Tijdingen, verschenen in 1989.	87

Inlichtingen betreffende het lidmaatschap kunnen worden
ingewonnen bij: Mej. M. Bastiaanse, secretaresse
Tulpstraat 11
4645 CS Putte
Tel. 01645 - 2794 (na 18.00 uur)

Nadruk van of overname uit "Tijding" of gedeelten daarvan
in welke vorm dan ook, is, zonder schriftelijke toestem-
ming van het bestuur en schrijvers der artikelen, verboden.

Het Zuidkwartier aanvaardt geen enkele verantwoording aan-
gaande de stijl en de juistheid der artikelen, doch laat
deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

DOELSTELLING VAN DE HEEMKUNDEKRING "HET ZUIDKWARTIER"

opgericht 27 maart 1977

De Heemkundekring "Het Zuidkwartier" is een vereniging zonder winstgevende of politieke oogmerken. Ze neemt ten opzichte van alle instanties een neutrale houding aan.

Haar werkterrein omvat het grondgebied der Zuidwesthoekgemeenten.

Zij stelt zich, met inachtneming van het bovenstaande, ten doel:

1. Het bevorderen van belangstelling op heemkundig gebied voor de omgeving, door het geven van voorlichting, het organiseren van lezingen, kursussen, ekskursies, tentoonstellingen en andere evenementen.
2. Het beoefenen en ter kennis brengen van de regionale geschiedenis, genealogie, antroponymie, topografie, toponymie, geologie, bodemkunde, waterhuidhoudkunde en geomorfologie.
3. Het vastleggen van dialecten, al dan niet overgeleverde verhalen, rijmen, uitdrukkingen, enz.
4. Het stimuleren tot het in stand houden van oude gebruiken, ambachten en folkloristische activiteiten.
5. Het ijveren voor het behoud van waardevolle landschappen en bouwwerken en cultuur-historisch en heemkundig waardevolle zaken.
6. Het uitgeven van een periodiek aan haar leden en andere voorkomende publikaties.
7. Alles te doen of te bevorderen wat in een heemkundig kader te plaatsen valt.

Nieuwe leden kunnen zich voor 1990 opgeven d.m.v. storting van de jaarcontributie ad f 25,-- t.n.v. Penningmeester "Het Zuidkwartier" bij de Rabobank te Ossendrecht, nr. 14 05 21 437, of d.m.v. storting van f 25,-- op giro-nummer 276 04 67 t.n.v. Heemkundekring het Zuidkwartier, Aanwas 27, 4641 JE Ossendrecht.

SAMENSTELLING BESTUUR HEEMKUNDEKRING "HET ZUIDKWARTIER"

<u>Dhr. L. Timmermans,</u> Duinstraat 36 4631 KV Hoogerheide. Tel. 01646 - 12546	Voorzitter
<u>Dhr. L. v.d. Bergh,</u> Aviollandalaan 29 4631 RP Hoogerheide. Tel. 01646 - 13339	Vice-voorzitter
<u>Mej. M. Bastiaanse,</u> Tulpstraat 11 4645 CS Putte. Twl. 01645 - 2794	Secretaresse Interne zaken
<u>Dhr. J. Halters,</u> De Papaver 4 4631 AV Hoogerheide. Tel. 01646 - 15509	Secretaris Externe zaken
<u>Dhr. A. Mattheussens,</u> Aanwas 27 4641 JG Ossendrecht. Tel. 01647 - 2662	Penningmeester
<u>Mevr. M. Beens - van Beeck,</u> Koppelstraat 3 4645 RD Putte. Tel. 01645 - 2581	Bestuurslid
<u>Dhr. J. van Loon,</u> Kon. Wilhelminastraat 22 4641 GS Ossendrecht Tel. 01647 - 2781	Bestuurslid
<u>Dhr. A. Suykerbuyk,</u> Bergsestraat 21 4635 RD Huijbergen Tel. 01644 - 2391	Bestuurslid

Losse nummers van de "Tijding" zijn verkrijgbaar voor de prijs van f 6,-- per stuk (1987 - 1 à f 8,--) bij de Heer A. van Pul, Duinstraat 40, 4631 KV Hoogerheide, Tel. 01646 - 13423.

VAN DE REDAKTIE

In 1990 bieden we U in de eerste aflevering van Tijding een zeer gevariëerd aantal artikelen.

Er wordt een begin gemaakt met twee nieuwe series, t.w.:
Van wat verdween..... en

Markante figuren uit de Zuidwesthoek.

In de eerste aflevering van:"Van wat verdween"een bijdrage over de naam Mieij in Ossendrecht.

De serie "Markante figuren uit de Zuidwesthoek" begint met:J.B. van der Heyden, alias Tiest de Schijter,uit Hoogerheide. Beide seriesbieden ook voorbeginnelingen-schrijvers vele mogelijkheden tot een bijdrage. We denken daarbij vooral aan Putte.

De serie: "Markante figuren uit de Zuidwesthoek" kan breder gezien worden. De redactieraad denkt bijvoorbeeld ook aan verenigingen of gebouwen of beroepen.

Voor de serie:"Van wat verdween" geldt hetzelfde.

Wanneer een van deleden plannen heeft voor een artikel, dat tot dit genre gerekend kan worden en men aarzelt nog over hoe te beginnen, dan kan men altijd contact opnemen met één van de leden van de redactieraad.

We laten hun adressen hieronder volgen:

A. Pijnen, Mgr. Poelsstraat 43, Hoogerheide. Tel.01646-12895;

A. van Eekelen, Burg. de Roocklaan 19, 4611 LA Bergen op Zoom. Tel. 01640 - 37367;

R. v.d. Bergh, Zuidzijde Haven 93, 4611 HD Bergen op Zoom;

J. Halters, De Papaver 4, 4631 AV Hoogerheide, Tel. 01646 - 15509.

Dat het zetten van de eerste stap leidt tot meer volgende bijdragen, bewijst o.a. de werkgroep Toponymie.

De kopie voor Tijding 1990-2 wordt uiterlijk 30 juni 1990 en voor Tijding 1990-3 uiterlijk 30 oktober 1990 verwacht.

MARKANTE FIGUREN UIT DE ZUIDWESTHOEK, DEEL I J.B. V/D HEIJDEN, ALIAS 'TIEST DE SCHIJTER'

Johannes Baptist van der Heyden aanschouwde op 17 oktober 1870 het levenslicht te Hoogerheide. (1)

Hij was de oudste zoon van Marinus van der Heyden, op 17 februari 1836 geboren te Wouw, en Anna Maria Verswijver, geboren op 21 oktober 1834 te Hoogerheide als dochter van Jan Baptist Verswijver en Helena Thijsen. (2)

Zij waren gehuwd te Hoogerheide op 14 september 1869 en Marinus staat op dat moment vermeld als komende uit Borgvliet. (3)

Naast Johannes Baptist telde het gezin nog Franciscus, geboren op 29 februari 1872 (1), Catharina Helena, geboren op 22 april 1874 (1) en overleden op 10 maart 1875 (4) te Hoogerheide en Paulina, geboren op 12 augustus 1877 (5) en overleden op 15 juli 1875 (4) te Hoogerheide. Het gezin woonde aan de Ossendrechtse Weg in het tweede pand aan de kant van ennoordelijk van "Jannekes padje".

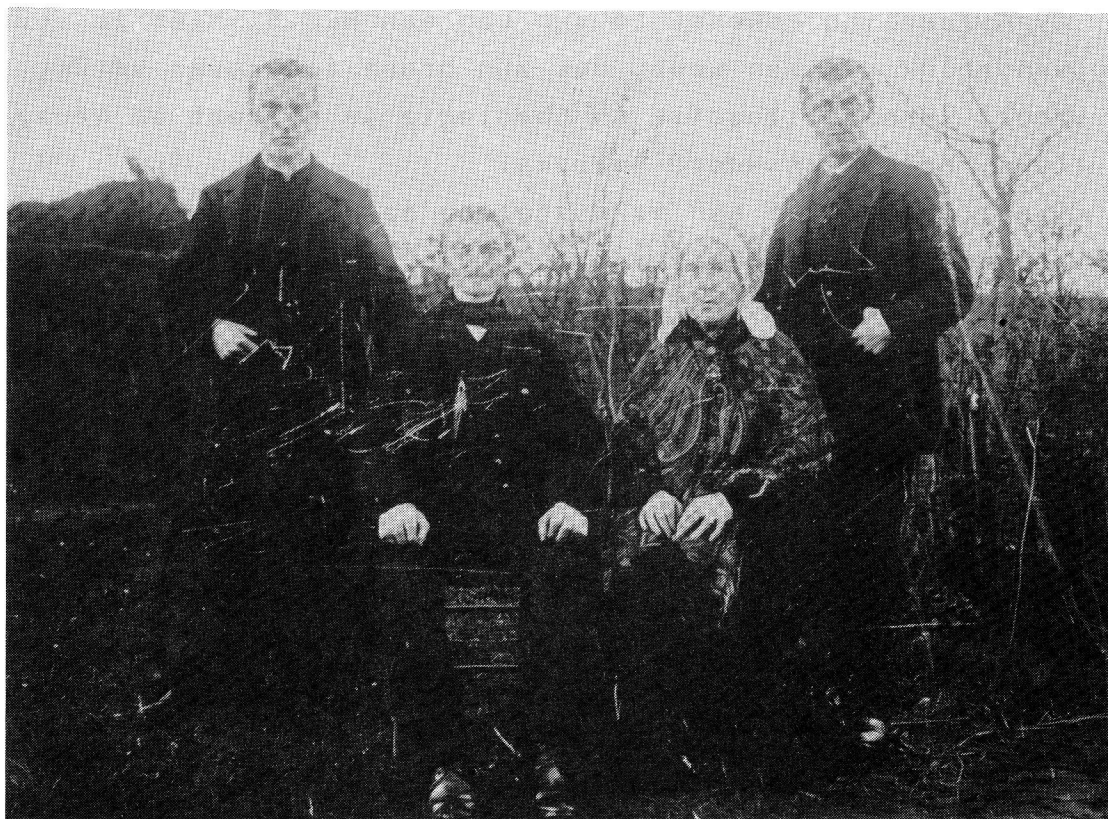
(Voordien "Janneke de bakkers padje".) Deze benaming komt van Jan Adriaansen, de bakker die op de hoek van 't paadje en de Ossendrechtse Weg woonde.

Vader Marinus verdiende de kost als dienstknecht. Hij bezat reeds de bijnaam "De Schijter". Hoe hij daaraan gekomen is, kan misschien verklaard worden uit het feit dat hij erom bekend stond, al liedjes neuriënde, winden te kunnen laten.

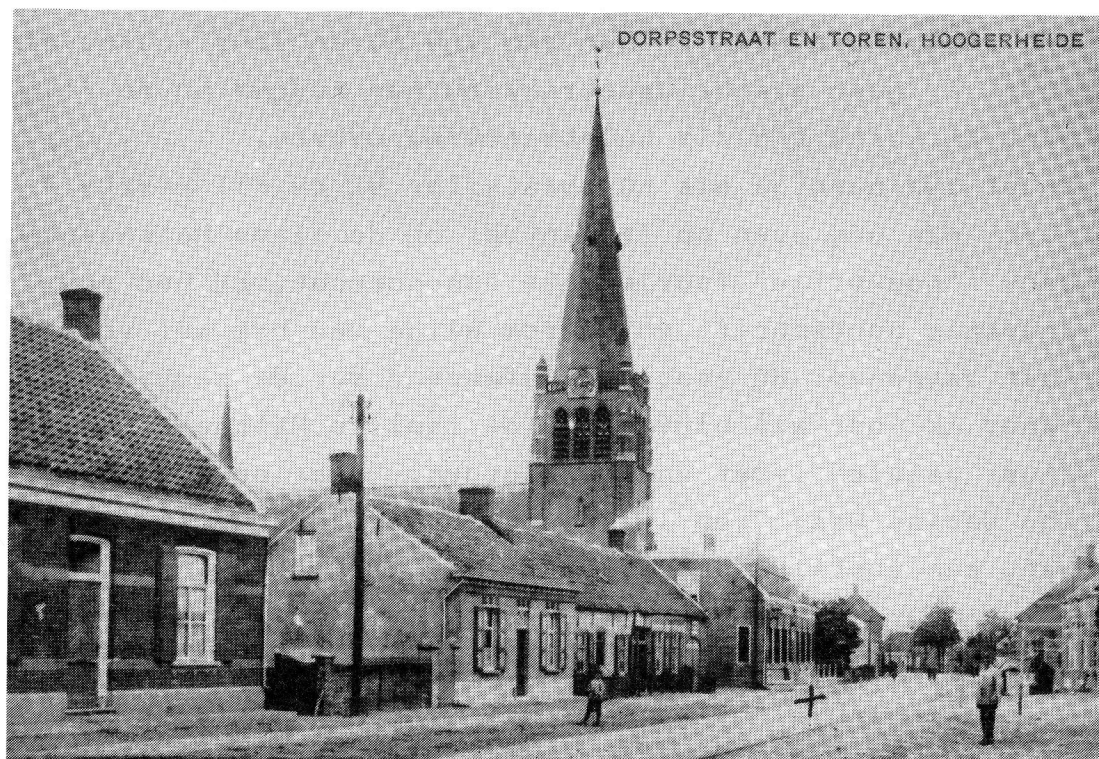
Tiest zou dus zijn bijnaam van zijn vader geërfd hebben.

SCHOOLOPLEIDING.

Over zijn schoolopleiding is weinig bekend; hij schijnt

De familie Van der Heyden gefotografeerd aan de Ossendrechtseweg.
Van links naar rechts: Frans, vader Marinus, moeder Marie en "Tiest".
Waarschijnlijk gedateerd in 1905. Foto uit de verz. van P.v.d.Bussche.

De vroegere Dorpsstraat uit Hoogerheide. Vanuit het kruisje loodrecht op de rooilijn staat de woning van de Familie v.d. Heyden.
Foto uit de verzameling van "Het Zuidkwartier".

even leerling geweest te zijn van een H.B.S. Niet zo verwonderlijk als men weet, dat zijn broer (waarover verder meer) leraar filosofie en theologie is geweest in Nederland, België en Noord-Amerika.

Tiest was echter een vrijbouter en zal zich in het keurslijf van 't onderwijs in die tijd niet erg op zijn gemak gevoeld hebben.

Zijn vader werkte onder meer op 't St.-Philomenaklooster in Hoogerheide. Tiest verstopte zich daar vaak in de tuin tussen de struiken en wanneer er een zuster voorbij kwam, sprong hij te voorschijn om haar te laten schrikken en bang te maken. Het zal duidelijk zijn, dat zijn aanwezigheid daar niet op prijs werd gesteld.

MILITAIRE DIENST EN EERSTE WERKZAAMHEDEN.

De tijd die Tiest in militaire dienst doorbracht is zeer kort geweest. Zijn afkeuring voor de dienst heeft hij zelf gearrangeerd door zich te gedragen alsof hij gek was, door hevig te stotteren en door een ravage aan te richten, waaraan ook de andere opgeroepenen gingen meedoen. Hij werd naar huis gestuurd.

Zijn strapatsen daar hebben hem zijn leven lang achtervolgd, zodat hij geen overheidsbetrekking kon krijgen bij de PTT, waar hij korte tijd als hulpbesteller werkte.

Naast zijn baantje als hulpbesteller bij de PTT werkte Tiest ook nog even op 't kantoor bij de firma Mattheeussens ("peekoffie"-fabriek) te Ossendrecht. Hij had een prachtig handschrift en daarom wilde men hem wel voor vast aannemen. Hij reageerde afwijzend met de zegen: "Waar ik voor wil blijven kan de familie Mattheeussens niet betalen", met andere woorden: "Voor geen geld". Zijn devies was: "Een loslopende hond vangt nog wel eens wat, een vastliggende niets".

Tiest schijnt ook even verkering gehad te hebben. Hij

kwam hij altijd te laat bij haar en hij dichtte:

Ik kom nooit op tijd
Maar ik heb aan jou het schijt
Ik zit nou in de hoek
Maar gij krijgt de zegen in Uw broek

DE ZWERVER EN VRIJBUITER.

Wanneer Tiest 33 jaar oud is, sterft zijn moeder op 18 april 1903 (4) op 69-jarige leeftijd. Vijf jaar later gaat zijn 72-jarige vader te Bergen op Zoom in het St.-Catharinagesticht wonen. Deze overlijdt daar op 14 december 1915. (6)

Zelf neemt hij zijn intrek in het vijfde pand aan de kant van en zuidelijk van "Jannekes padje".

Zijn leven als zwerver sprak bij velen tot de verbeelding. Wat er van alle in omloop zijnde verhalen waar is, is moeilijk te controleren.

Feit is dat zijn huisje boordevol zat met door hem verzamelde attributen. Het verkeerde in een slechte staat van onderhoud en 't was er vochtig en koud. Het grondwater kwam door de vloer naar boven en 'n verroeste plattebuis zal weinig aan een aangename temperatuur hebben kunnen bijdragen. Vandaar misschien de grote hoeveelheid jassen in zijn kamer. Hij repareerde nooit iets en ruimde nooit iets op. Soms had hij vier paar sokken aan waar zijn hielen dan nog door staken. Bij koud weer droeg hij in bed konijnevellen over zijn voeten en benen.

In zijn kamer stond een houten kist op de zanderige vloer en de paddestoelen groeiden er onder uit.

Om in zijn onderhoud te kunnen voorzien verzamelde en verkocht Tiest dierevellen en lompen, die in zijn onderkomen werden opgeslagen. De stank zat tot in de kleding die hij droeg. Hij verhandelde de vellen (voornamelijk konijnevellen), maar ook pinda's en petroleum behoorden tot zijn handelswaar.

Hij hield blijkbaar goed bij over welke huisdieren iedereen beschikte. Toen hij iemand vroeg waar zijn kat gebleven

was, wees deze hem de begraafplaats. Tiest heeft de kat opgegraven voor het vel.

Vanzelfsprekend was hij ook vaak het doelwit van de plagende jeugd, wanneer hij, zijn vellen achter zich aanslepend, door de straten liep.

Ook de loslopende honden hadden het op zijn "buit" voorzien. In de winter, 's avonds, hoorde je de honden blaffen. Hij liep dan met klompen aan over straat. Het schoppen naar of slaan met een stok naar één hond, deed meerdere honden keffend toestromen.

Op de vraag van de kinderen of ze zijn "prumke" mochten zien, nam hij de pruim uit zijn mond en maakte een gebaar alsof hij ermee wilde gooien. Een andere keer deed hij zijn mond ver open en nodigde hen uit te komen kijken.

Tiest was een flinke eter. Zijn lievelingskost was rode kool met hachée. Hij schoof, welkom of niet, mee aan tafel. Dikwijls ook kreeg hij gevraagd of ongevraagd op veel adressen restjes eten.

Zelf maakte hij soms de volgende degelijke maaltijd:

5 à 10 eieren, 1 gebrokkeld roggebrood in één liter melk gebakken in een ijzeren pot boven een open vuur.

Het zal een pittig mengsel geweest zijn.

Meestal kreeg hij warm eten van de naast hem wonende landbouwer A. Jacobs. In ruil daarvoor deed hij boodschappen met de tram naar Bergen op Zoom. Later leende hij daarvoor de fiets van Jacobs.

De spreuk: "Melk is goed voor elk" indachtig, haalde hij deze elke dag bij zijn buurman Bolders.

Hij zei van zichzelf, dat hij de gelukkigste mens was, omdat hij weinig behoeften had en niet jaloers was. Of hij gelukkig was kan men betwijfelen. Wel was hij tevreden. Hij kende velen en velen kenden hem, doch hij had geen echte binding met het volk.

Rechts:
Tekening van J.B.
van der Heyden.
M. Moors.

Foto onder:
J.B. van der
Heyden in
Huize St.-
Catharina te
Bergen op Zoom.

J.B. VAN DER HEYDEN

TIEST ALS BOODSCHAPPER.

We vermeldden reeds dat hij prachtig kon schrijven. Talloos zijn de mensen voor wie hij oorkonden of brieven schreef. Onder anderen de toenmalige burgemeester Rubert liet hem verschillende bescheiden verzorgen. Hij moet beslist goed van de tongriem gesneden geweest zijn. Hij verzorgde voor de inwoners van Hoogerheide de fietsbelastingplaatjes en in de 2e W.O. de levensmiddelenkaarten. Wanneer hij voor je was aan het loket, dan kon men ervan op aan dat de wachttijd lang was. Het kwam voor dat hij voor 20 personen zaken had af te handelen. Voor het ijken van gewichten reed hij met een kruiwagen vol gewichten naar de ijkmeester. Het ijken was om de twee jaar voorgeschreven.

Eenmaal per week ging hij naar Bergen op Zoom en deed daar boodschappen voor ieder die dit wilde. Zo bracht hij bijvoorbeeld voor 't personeel van de gemeentesecretarie de loten van de Staatsloterij mee. Dit lot moest dan een lot zijn, dat "doorgefourneerd" was in alle klassen. Tiest maakte daar "doorgefortuneerd" van tot hilariteit van velen. De ambtenaren spraken onder elkaar ook van "doorgefortuneerd", tot één van hen dit woord ook gebruikte bij 't zelf afhalen van 'n lot. Tiest bood zijn diensten ook aan bij 't innen van de hondenbelasting. Op 't gemeentehuis informeerde hij of er nog achterstallige posten waren. Hij ging dan als volgt te werk:

Hij ging naar de betreffende vrouw (vrouwen regelden toen vaak de financiële zaken) en zei dan: "Vrouw, ik denk dat ge wat vergeten bent, namelijk de hondenbelasting te betalen. Dat is natuurlijk vergeten werk, want jullie bent daar veel te goede betalende voor."

Wanneer de vrouw dan antwoordde: "Dat is al lang betaald!" reageerde hij met: "Dat dacht ik wel, daar ken ik jullie veel te goed voor. Geef mij maar de kwitantie, dan zal ik

ze dat op 't gemeentehuis wel eens onder de neus draaien." Wanneer dan het ongekwiteerde aanslagbiljet voor de dag kwam, ging hij begripvol verder met: "Zie je nou wel, precies wat ik dacht. Vergeten werk, want daar ken ik jullie veel te goed voor."

Zo haalde hij op zijn eigen wijze de centen binnen.

Eens moest Tiest voor de burgemeester van Woensdrecht naar Antwerpen voor het afhandelen van enkele formaliteiten. Op de terugweg hield men hem aan de grens staande. Op de vraag of hij wat aan te geven had, moest hij dit ontkennen. De douanebeambten vertrouwden hem niet en tijdens de fouillering werd hij geheel uitgekleet. Daarom heeft hij dit soort boodschappen nooit meer gedaan.

Een van de ondergetekenden van dit relaas was indertijd maagpatiënt en aan hem vertelde Tiest dat hij in Belgisch Putte een fles wijn had gekocht.

Om deze mee naar huis te kunnen nemen moesten invoerrechten betaald worden. Dit zinde hem niet. "Als ik deze fles hier nu leeg drink?" opperde hij. Ja, dan hoefde er niet betaald te worden. Hij dronk de fles ter plekke leeg. Voor Tiest was dit aanleiding om op te merken: "Henri, ge hebt 't zogenaamd beter dan ik, maar wat zoudt ge ervan zeggen als ge mijn maag eens had?" Voor hem was gezondheid alles.

Tiest, die tijdens de gevechten in oktober 1944 een van de weinige Hoogerheidenaren is geweest, die niet gevlucht was, meende ook persoonlijk naar Seyss-Inquart te moeten schrijven toen zijn dorpsgenoot Goossens van het schietkamp en zijn zoon Louis waren gearresteerd door de Duitsers. Of zijn poging hen vrij te krijgen gelukt is, is niet bekend.

Tiest liet zich niet commanderen.

Toen een vrouw, die ter plaatse toch wel gezag genoot,

hem riep en vroeg of hij voor haar wat aardappelen kon rooien, antwoordde hij met: "Vrouw, ge moet niet meer aardappelen planten, dan ge zelf uit kunt doen."

Dezelfde ondergetekende had wegens afwezigheid van zijn vrouw de zorg over het huis en de oppas van een baby. Hij moest dringend van huis en hij vroeg Tiest binnen te komen en deze zorg even voor een half uur op zich te willen nemen en hij voorzag hem van 'n flesje bier en 'n sigaar. Tiest vond dit geweldig, maar aarzelde niet dit overal bekend te maken, speciaal aan de oma van het kind, omdat hij wist dat die dit niet erg zou waarderen. Daar had hij dan veel lol in.

Hij vertelde een keer:

"Ik ben de gelukkigste man van geheel Hoogerheide."

Naar de uitleg hiervan gevraagd, deelde hij mee:

- "1. Ik heb niet veel, maar ik ben tevreden met wat ik heb.
2. Ik ben op niemand jaloers en gun ieder gaarne dat ze meer hebben dan ik.
3. Ik heb aan niemand een haat. Die mij niet ligt, laat ik links liggen en die moeten met mij dat ook maar doen."

Veel inwoners van Hoogerheide waren van mening dat Tiest een rijk man moest zijn. Of dit zo was, is niet bekend. Wel is hij in de dertiger jaren, de crisisjaren, de dupe geworden van het faillissement van de bank van Van Gilse in Roosendaal. Hij zou daar enkele duizenden guldens zijn kwijt geraakt, iets wat hij zelf erkende. Maar om de spanning erin te houden zei hij erbij: "Ik heb niet al mijn eieren onder één kloek gelegd".

Sommige jonge meisjes vroegen hem waarom hij niet getrouwd was en of hij veel geld bezat. Zijn antwoord was dan: "Trouw met me en ge krijgt alles".

Bij zijn overlijden bleken de mensen die hem de nodige verzorging hadden gegeven niet vergeten te zijn. Zo vermaakte hij bij testament b.v. f 50,-- aan de heer Alf. Moors.

Foto links:

Tiest van der Heyden met
de "Canadese shawl".
Foto uit de verzameling
van M. Moors.

Het graf van J.B. van der Heyden op het kerkhof te Hoogerheide.
Er groeit een hortensia-struik op. Foto van A. Pijnen.

ZIJN LAATSTE LEVENSJAREN.

Op 1 februari 1955 gaat Tiest wonen in Bergen op Zoom in het St.-Catharinagesticht. Hij kwam tot de conclusie dat er bij overlijden drie mogelijkheden waren om de kist buiten gedragen te krijgen: nl. - door de hoofddeur
door de zijdeur of
door het raam.

Hij gaf als wens te kennen: Door het raam!

Op 17 maart 1959 stierf hij, ruim 88 jaar oud. (6)

Hij werd begraven op het R.K. kerkhof te Hoogerheide.

Zijn graf kan men vinden vooraan op het kerkhof, naast de kerk. Er ligt geen steen of gedenkteken op. Wel groeit er een hortensia. Graf 137 A. (zie foto)

Met Tiest was er een zonderlinge en voor Hoogerheide zeer "bekende" figuur heengegaan.

FRANCISCUS VAN DER HEYDEN.

De ruim een jaar jongere broer van Johannes Baptist van der Heyden, Franciscus, werd geboren op 29 februari 1872 te Hoogerheide. Hij is priester geworden.

Hij volgde zijn opleiding achtereenvolgens in Tilburg bij de Paters missionarissen van 't H. Hart aan de Bredaseweg en in Chezal Benoit bij Issoudun in Frankrijk.

Daarna studeerde hij twee jaar filosofie in Tilburg, gevolgd door vijf jaar theologie in Antwerpen-Borgerhout en de priesterwijding. Vervolgens is hij twee jaar leraar filosofie in Tilburg en enkele jaren leraar theologie te Borgerhout.

Op zijn 34e jaar (1906) gaat hij naar de USA, waar hij drie jaar leraar theologie is in Watertown in de staat Wisconsin. De volgende twee jaren werkt hij in een parochie te Cazenovia in dezelfde staat om tenslotte gedurende 31 jaren in Hillsgrove in de kleinste USA-staat Rhode Island als pater-missionaris te werken.

Hij sterft als lid van de Nederlandse Provincie op 9 april 1942 in Nakick in Rhode Island. (7)

Hoogerheide, 1 januari 1990.

Dit artikel is samengesteld door de Redactieraad met behulp van gegevens van

H.J. Soffers

M. Moors en

E. Suykerbuyk.

†

Gedenkt in uw gebed
De Ziel van Zailger

Johannes Baptist v. d. Heyden

geboren te Hoogerheide 17 oktober 1870, overleden te Bergen op Zoom in het St. Catharina Gesticht, 17 maart 1959 voorzien van de H.H. Sacramenten. Begraven op het R.K. Kerkhof te Hoogerheide 20 maart 1959.

God zal deze rechtvaardige en hulpvaardige mens loon naar werken geven, en Hij zal eenieder volgens zijn verdiensten behandelen.
Job. XXXIV 11.

Mijn God, neig Uw oor tot mij en verhoor mijn smeken. Toon Uw wondervolle barmhartigheid. Gij die redt al wie op U vertrouwen. *Ps. XVI. 6.7.*

Mogen de Engelen u opvoeren naar het Paradijs, bij uw aankomst de Martelaren u ontvangen en u binnenleiden in de H. Stad Jerusalem.
(Gebed der Kerk.)

Vaartwel, gij allen die mij dierbaar zijt. Een herinnering in uw gebeden, ziedaar wat ik van uw verwacht.

Zoet Hart van Maria, wees mijn heil.
Barmhartige Jezus, geef hem de eeuwige rust.

H. F. Holtzer, R.K. Koster-Organist, Hoogerheide

Gedachtenisprentje van Johannes Baptist van der Heyden bij zijn overlijden op 17 maart 1959.

BRONNEN:

1. Doopboek 1832-1875 van de parochie Hoogerheide.
2. Doopboek 1820-1843 van de parochie Hoogerheide.
3. Trouwregister 1760-1880 van de parochie Hoogerheide.
4. Overlijdensboek 1833-1904 van de parochie Hoogerheide.
5. Doopboek 1875-1915 van de parochie Hoogerheide.
6. Overlijdensboek 1904-1963 van de parochie Hoogerheide.
7. Schrijven van L. Bourke MSC.

HET OUDE DORP VAN OSSENDRECHT

DE ONTDEKKING.

Op 19 maart 1663 ontving Willem van Hertsten "ten chijnsen ontrent 25 roeden erve op de straet opt out dorp om tot gerief van ingesetenen aldaer te setten een hujs met een smis".

Dit voor een tijd zolang het de markiezin behaagde.

Aldus de gedeeltelijke weergave van een tekst die bij toeval werd gevonden in een cijnsregister van Ossendrecht.(1)

Dat deze Willem in 1663 in Ossendrecht een smederij wilde beginnen, was in deze tekst niet het meest belangrijke. Het was de plaats waar hij die smederij mocht neerzetten, die de nieuwsgierigheid opwekte.

Wat bedoelde men met "out dorp" en waar moest dat "out dorp" gezocht worden?

Een verwijzing naar de nieuwe eigenaar van de smederij bracht opheldering over de plaats van het oude dorp. Dezelfde 25 roeden bleken het eigendom geworden te zijn van Jan Jansen Smit "wonende over de houe van hare hoogheid". (2) Belangrijker dan de(ontbrekende)datum, was het perceelnummer: 105. Een perceel dat, na raadpleging van de kaarten van landmeter Adan (3), bleek te liggen op de hoek van de huidige Burgemeester Voetenstraat en de Aanwas, ongeveer op de plaats van het vroegere café "Schuttershof". De eerste, duidelijke informatie over de plaats van het oude dorp. Een logisch vervolg was het onderzoeken van de andere cijnsregisters, zowel van de markies als van de heer van Hoogerheide en half-Ossendrecht.

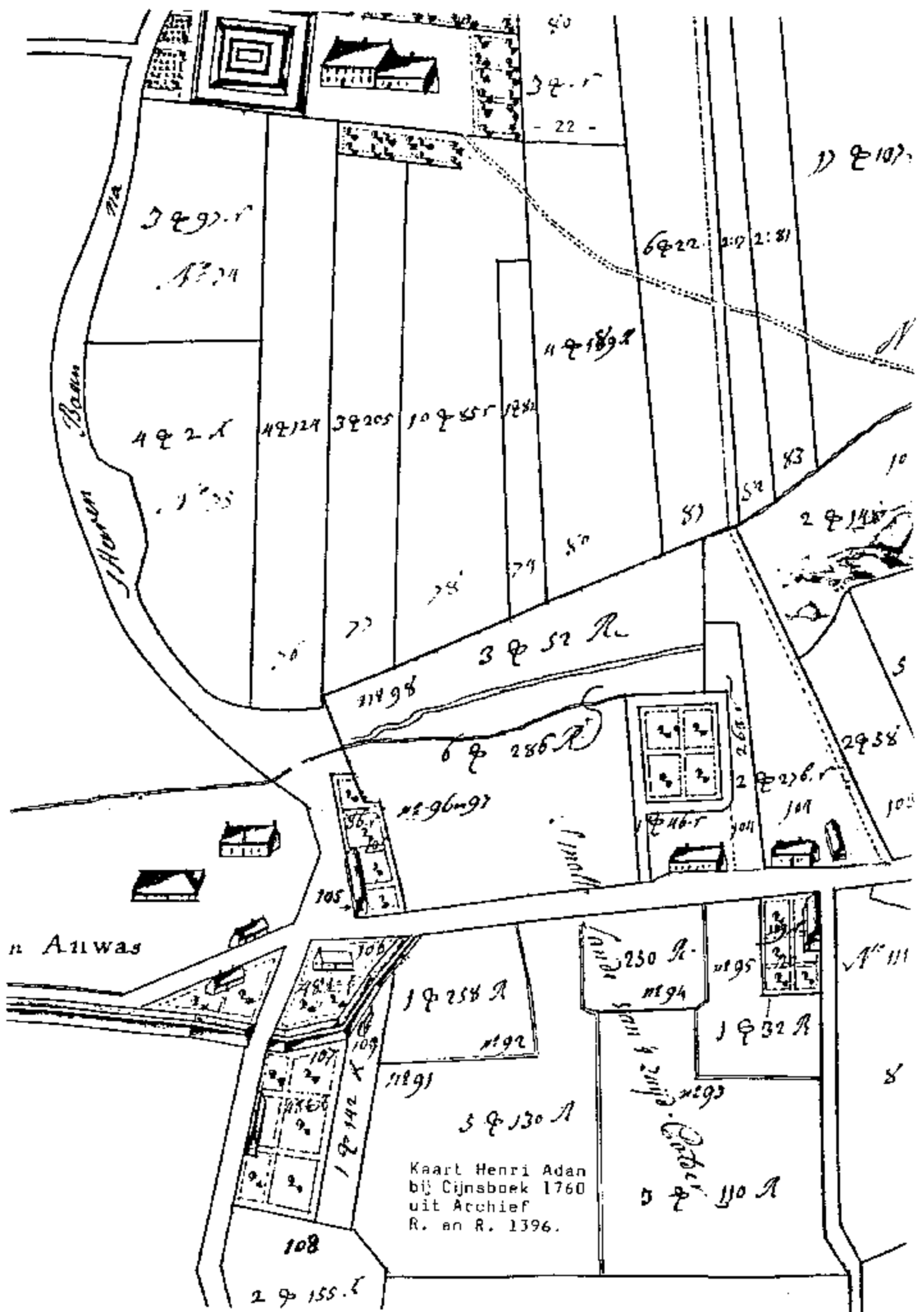
Het "lantbouck 1686-1698" bracht het oude dorp weer een

stap nader. Perceel 108, een stuk land, eigendom van Mevr. Arens, groot 2 gemeten, 155 roeden, en gekomen van Mons. Jacobus Brouwers, kreeg als extra omschrijving "genaemt en geweest het out dorp".(4)

De meest overtuigende gegevens kwamen echter uit het cijnsregister van de percelen in de polder.

- Perceel 89: "lopende met een bijle (versmallend) tegens een hooghte daer eerteijts het oude dorp van Ossendrecht heeft gelegen, gemeten so verre de vloet heeft gelopen, toekomende de hr. van Wellant groot 8 gemet 172 roeden".
- Perceel 90: "hier in leijt een hooghte, mede geweest sijnde het oude dorp van Ossendrecht, komende met de zijtsijde aende tweede langewegh die anno 1651 door den polder geleght is, sijnde de voornoemde hooghte uijtgemeten, toekomende de hr. van Bueren, groot 3 gemet 29 roeden."
- Perceel 91: "west het oude dorp voorschreven, komende noortwaerts met een bijle aende wegh van Ossendrecht naeden polder, toekomende de hr. van Wellant, groot 4 gemet 211 roeden."
- Perceel 92: "komende west het hooge lant, noorden de voornoemde wegh lopende van Ossendrecht nae dito polder, toekomende de hr. van Bueren, groot 1 gemet 295 roeden." (5)

De vroegste vermelding van het oud dorp werd aangetroffen in een beschikking van de Raad van Brabant te 's-Gravenhage, daterend uit 1612, waarin de genoemde Raad de weduwe en erfgenamen van Gabriël Steijdlin handhaaft in de eigendom van het gors de Punct of Carremanshoeve: "seker landt ende gorsinge geheeten den Punct of Carremanshouve gelegen aent oude dorp van Ossendrecht, oost (hr.) Seroskercke, noorden den haesdonck, wwesten den Santvlietschen wech, zijden den waterganck...."(6)

20
3 & 1
- 22 -

11 & 107

3 & 92 R
1824

6 & 22 2:7 2:81

11 & 189 R

4 & 2 A

4 & 129

3 & 205

10 & 55 R

3 & 52 R

6 & 286 R

1 & 96m97

n. Anwas

1 & 254 A

1 & 250 R
1894

1 & 32 R

3 & 130 A

Kaart Henri Adan
bij Cijnsboek 1760
uit Archief
R. en R. 1396.

5 & 110 A

108

2 & 155 R

Tot slot een secundaire bron: de verkoop van een rente door Cornelis Wielandt aan Vrouwe Maria Fourment en haar echtgenoot jhr Gijsberto van Colen op 28 december 1685. Een rente die gevestigd was op een "hoffstede genaemt het Hoogh Huijs" en enige bijbehorende landerijen onder welke ook "twee ende een half gemeten genaemt het out dorp".
(7)

DE EERSTE ANTWOORDEN.

Al deze gegevens, die zeer beslist het bestaan van een hoogte in het omringend polderland en de aanwezigheid van een oud dorp in het verleden aantonen, maken het geven van antwoorden op verscheidene andere, reeds bestaande vragen, mogelijk. Duidelijk wordt nu:-waarom in 1953 tijdens de watersnood het water, dat tot ver in de Zuidpolder liep, zich als het ware om de Aanwas heen-vleide zonder dat dit gebied onderliep;
-waarom op veel kaarten van het neerland de weg op die plaats een vreemde kronkel vertoont, waar polderwegen doorgaans kaarsrechte lijnen vormen;
-waarom in de cijnsregisters de nummers of percelen 105 t/m 109 tot het opperland worden gerekend (een "waarde-ring" die ze delen met het perceel de Maagdenberg dat, in het neerland liggend, "van outs ten hooghe heeft ge-contribueert."(8));
-waarom op de kaart van de Nieuwe Zuidpolder zo duidelijk de vorm van een eiland of landtong verschijnt (9);
-en tot slot, waarom de samenstelling van de grond zo duidelijk anders is dan die van het omringende land.

NIEUWE VRAGEN.

Het zijn de nieuwe vragen, die door dit opduiken van het oude dorp worden opgeroepen, die moeilijker te beantwoorden zijn.

Vragen als: Wat verstond men vroeger onder het begrip dorp en wanneer werd voor het eerst over het dorp Ossendrecht gesproken? Wanneer werd het dorp een "oud" dorp en hoe groot was dan dit oude dorp?

Van al deze vragen is misschien de laatste, de vorm of grootte, via bodemonderzoek op te lossen.

Toegespitst op de vraag of dit dorp een op zichzelf liggende hoogte in het schor was, of dat deze hoogte verbonden was met de noordelijk of oostelijk gelegen wal; daarbij doelend op het gedeelte onder de Peeberg, waarvan het dan slechts gescheiden zou zijn geweest door het beekje. In het cijnsregister van de polder wordt perceel 97 (nu de nieuwbouwwijk de Peeberg) omschreven als liggende "oostelijk ten deele het hooghe landt, zijd den wegh van Ossendrecht naer dito polder, noorden een waterloopken, in welcke parteeje een hooghte is gelegen van outs genaemt Beijershoff, toekomende de hr. van Wellandt, groot 8 gemet 105 roeden, sijnde een leen van den huijse van Bergen." (10)

In de marge staat de notitie dat die hoogte anno 1685 is "geemploiert tot het maecken der dijck". Wordt hiermee bedoeld dat men een gedeelte van de grond onder de Peeberg had weggegraven, misschien naar het zanddijkje had "geharkt" en zodoende een vlak terrein had geschapen, waar, naar later blijkt, zelfs een vijver in lag? (11)

Of is men niet zo rigoureuus te werk gegaan en heeft men zich van deze hoogte "bediend" om ze als steunpunt voor de zanddijk te laten dienen?

Opmerkelijk is ook dat bij de aanleg van de dijk in 1685 niet wordt gesproken over het gedeelte van de dijk dat over de hoogte van het oude dorp, vlak achter de huidige "Kettle" liep. De aanbesteding hiervan vinden we voor het eerst in augustus 1690. Ná de doorbraak van de Schenkeldijk als gevolg van een "geweldig onweder" op 1 januari 1690. (12)

Het vertrouwen in de hoogte als substituut voor een dijk moet dan eerst na die bewuste datum verdwenen zijn. Zuidwaarts kan de naam van het perceel de Punct of Carremanshoeve ontleend zijn aan het feit dat de hoogte van het oude dorp tot daar, of misschien tot de watergang reikte.

OUDESTE GESCHIEDENIS.

Een van de voornaamste factoren voor het stichten van een nederzetting is de plaatselijke bodemgesteldheid. Door onderzoekers werd aanvankelijk de nadruk gelegd op de betekenis van open water, riviertjes of beekjes, voor elke nieuwe vestiging. Een stelling die later, na onderzoek in de Kempen, zou worden verbeterd.

Niet de aanwezigheid van deze beken en riviertjes was van belang, maar de stand van het grondwater. (13)

De bodemgesteldheid van de gronden die vlak onder de Brabantse Wal liggen, wordt bepaald door het onderliggende pleistocene zand, overdekt met een dunne deklaag van veen. In een later stadium heeft zich hierop vervolgens een slib- of kleilaag afgezet, waardoor een schorregebied ontstond.

Op de hoogten van de pleistocene ondergrond moeten waarschijnlijk dorpen als Hildernisse en Heer Boudenspolder zijn gesticht. (14)

Dit zelfde geldt voor Wilmarsdonk (hoogte 2 meter) en Oorderen (hoogte 2 tot 5 meter). (15)

Een hoogte, ideaal voor bewoning, temidden van geschikte weidegronden voor kleinvee, voornamelijk schapen.

En wat zeker zo belangrijk geweest moet zijn: dicht bij vis- en vaarwater.

Al deze factoren, die konden leiden tot het stichten van een soortgelijke nederzetting, zoals bijvoorbeeld Hildernisse, waren waarschijnlijk ook in Ossendrecht aanwezig.

Het feit dat deze hoogte in de 17e eeuw omschreven werd als oud dorp (hier met de nadruk op dorp) maakt die waarschijnlijkheid nog groter.

De voorzichtig geuite veronderstelling van F. Prims, oud-archivaris van Antwerpen, dat op hoogten als Oorden en Wilmarsdonk vissers, met name Friezen, gewoond kunnen hebben, vermelden we alleen als zodanig. (16) Officiële bronnen uit die tijd, de 7e of 8e eeuw, zijn er niet. Wel komen we "quazesse", een woord dat volgens Prims op Friese invloed wijst, al heel vroeg, als de naam van een beemd of weiland, in Ossendrecht tegen. (Zie verder pagina 29)

De band tussen Ossendrecht en Schelde komt wél duidelijk tot uiting door de gebeurtenissen in 1213. De hertog van Brabant nam in dat jaar de scheepstol af van de personen die op dat moment de tol van hem in leen hadden. Dit wegens wangedrag van de tolheffers. De helft van de tol bleef in het bezit van de hertog, de andere helft alsmede Ossendrecht werd door hem in leen gegeven aan Godfried, heer van Breda. (17)

VERDERE ONTWIKKELING.

In de bescheiden uit de 15e en 16e eeuw vinden we geen verwijzing naar een oud dorp. Zeer waarschijnlijk was dit (oude) dorp, gezien haar ligging op de drempel van de nieuwe polder van Ossendrecht, nog steeds het middelpunt van de heerlijkheid.

Beginnend met enkele voorbeelden van een algemene omschrijving of vermelding van het dorp Ossendrecht, zullen we via meer concrete gegevens trachten vast te stellen of dit inderdaad het geval was.

Op 3 april 1429 wordt een overeenkomst gesloten over de grens tussen "den dorpen ende landen" van Zantvliet en Ossendrecht. (18)

In 1457 verkoopt Willem van Kets aan zijn dochter Kathe-

lien van Kets alle "heerlicheijden ende bedrijve die hem ende zijnen voersaten binnen den dorpe van Ossendrecht toebehoert hebben". (19)

En op 18 februari 1501 ontvangt Margriet Jans Crabbe-dochter zes gemeten land in leen "gelegen tot Ossendrecht bij 't dorpe". Aan de oostzijde van dit perceel ligt "sheerenwech". (20)

Het zijn feiten die op zichzelf wel interessant zijn, maar ze geven te weinig informatie over het dorpe zelf.

Alleen als percelen, verspreid liggend over een groot deel van de heerlijkheid, van eigenaar veranderen, of door de desbetreffende eigenaren in onderpand gesteld worden, ontstaat meer duidelijkheid.

We krijgen dan een aardig overzicht van het gebied wat ruwweg te verdelen is in: een groot stuk onontgonnen gebied ofwel de wildert; het gedeelte boven Calfvenne richting Hoogerheide; Calfvenne zelf; de Oostheijde; het Nieuwland of de polder van Ossendrecht; percelen op de geest en percelen in de omgeving van de kerk en in de omgeving van de "plaetse".

Het zijn vanzelfsprekend de laatstgenoemde die ons het meest interesseren: de kerk en "de plaetse".

Is deze tweedeling toevallig, of is er bewust gekozen voor twee verschillende plaatsaanduidingen?

En als dat werkelijk zo is, is het dan niet zeer aannemelijk dat met "de plaetse" het (oude) dorpe bedoeld werd?

DORPSKERN: BIJ DE KERK OF "AEN DE PLAETSE" ?

Zeer wel heeft zich hier een ontwikkeling voorgedaan zoals die zich, zoals uit onderzoekingen blijkt, in het verleden wel vaker manifesteerde.

Schijnbaar zijn dorpskernen in de vroege historie niet rond de kerkgebouwen ontstaan.

Wel hield men bij de ontginningen rekening met de stichting van een parochie en werd er soms terrein voor een

kerkgebouw gereserveerd. (21)

De afwezigheid van een kerk op het oude dorp, afgezien of daar plaats voor was, sluit dientengevolge de mogelijkheid van zeer vroege bewoning en het ontstaan van een dorpskern op die plaats niet uit. Het stichten van een parochie zou dan, geruime tijd nadat de ontginning van het hoogland was ingezet, geleid hebben tot de bouw van een kerk op een plaats die daarvoor geschikt was. Een plaats die hoog lag, maar geen plaats die midden in de oorspronkelijke dorpskern hoefde te liggen.

Aanwijzingen daarvoor vinden we in de wijze waarop percelen, die op en rond het hoogland lagen, werden omschreven en waarbij steeds de kerk als oriëntatiepunt werd gekozen en niet een dorp, de dorpskern of "de plaetse".

Op 21 oktober 1484 verklaart Jan Vranckenssone, wonende te Zierikzee, dat Antheunis Haijmans, wonende te Cortkenen, van hem gekocht had het derde deel van een "hoeven met huusen, schueren, hove, bogairde, bossche, heijblocken, lande, dijcklande, gronde ende alle huere toebehoirten, houdende in bedrijfflicken lande int geheel omtrent zessenveertig gemeten behalven heijblocken, bossche ende andere toebehoirten, gestaen ende gelegen tOssendrecht bij de kerke". (22)

In 1501 is Laureijs Colen Anthueniss de bezitter van een perceel "bij de kercke aldaer". (23) En in 1502 blijkt Henrick Peter Cloeckxsoen de eigenaar te zijn van twee gemeten "beemden ende erven geheeten Lockenmoer, gelegen zuutoostwairts vander kercken van Ossendrecht". (24)

Nog een verwijzing naar de kerk is een notitie dat Jacop Zeghers, wonende te Ossendrecht, een stukje land bezat, groot anderhalf gemeten, aan de oostzijde begrensd door "der kercken hil van Ossendrecht". (25)

Opvallend is dat al deze goederen en percelen die toch niet allemaal pal naast de kerk lagen, werden omschreven

als liggend bij de kerk, en niet bij het dorp. Vermoedelijk omdat de dorpskern daar ook niet lag, maar elders, meer naar het westen, omschreven als "de plaetse vanden dorpe".

DE PLAETSE.

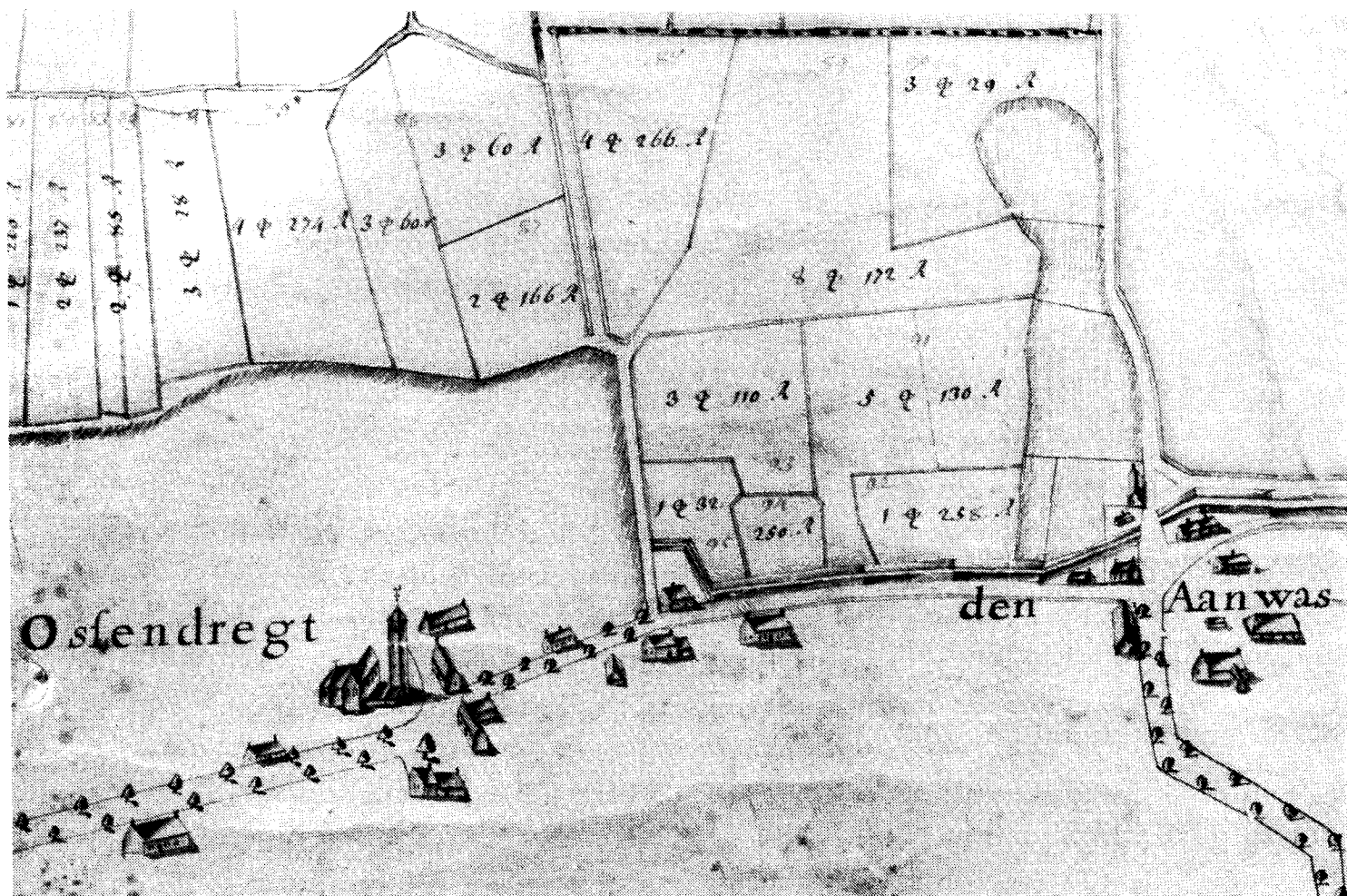
In onze poging om de "plaetse" bij de Aanwas te situeren, kunnen we beschikken over twee aanknopingspunten:

- de verkoop van het huis en hof van de familie Beijerss van Voxdale en
- de verkoop van de bezittingen van Willem de Brouwer.

Als op 9 maart 1503 de halve heerlijkheid van Ossendrecht door Cornelis, de oudste zoon van wijlen Jan Beijerss van Voxdale, aan de heer van Bergen op Zoom wordt verkocht, is daarbij niet inbegrepen "thuijs, thof ende 16 gemeten lants daer aen gelegen". Dit blijft als vol leen in het bezit van Cornelis Jan Beijerss. (26) Een meer uitgebreide beschrijving wordt gegeven als Cornelis op 11 december 1522 het leen aan Adriaen van Meerdervoirt verkoopt: "thuijs, hof metten bogaerde metten hout totter plaetse van den dorpe met oick twee huijsen ofte cameran gestaen aende strate", met daarbij nog 6 gemeten weiland aan de noordzijde en 5 gemeten weiland aan de zuidzijde van het huis gelegen. Alles, inclusief huis, hof, etc. omtrent 15 gemeten groot. Een beemd, genaamd "de Quazesse", groot 6 gemeten, wordt buiten de verkoop gehouden. (27) Op 10 februari 1547 komt het leen in het bezit van de familie van Serooskerke. (28)

Op 15 mei 1570, enkele maanden voor de beruchte Allerheiligenvloed op 1 en 2 november, brengt Jeronimus van Serooskerke het denombrement (29) over van zijn leen, genaamd Beijershoff, groot 15 gemeten. (30)

Een leen dat in de 18e eeuw, tot het jaar 1743, wanneer de Zuidpolder wordt herbedijkt, wordt omschreven als lig-

Detail van de kaart van de Nieuwe Zuidpolder van
Ossendrecht, 1750.

Foto: Piet Hanssen.

Welwillend beschikbaar gesteld door het Brabants
Nieuwsblad.

Origineel in: Gemeente-archief te Bergen op Zoom.
A.R.R. inv. nr. 2629. (D 181).

gend deels in de drijvende polder van Ossendrecht en deels aan de Aanwas over de weg binnen het dijkje van dezelfde Aanwas. (31)

Met andere woorden: aan beide zijden van het zanddijkje, nu de Burgemeester Voetenstraat, en zeer dicht bij het oude dorp. Een overeenkomst tussen dit oude dorp en de "plaetse" zoals omschreven in 1522 lijkt dan heel aannemelijk.

DE "PLAETSE", MEER AANWIJZINGEN.

Nogmaals: trachten aan te tonen dat met de "plaetse", een aanduiding die we in de 15e eeuw meermalen tegenkomen, bedoeld werd het oud dorp of de dorpskern. Een dorp dat toen nog geen oud dorp heette en gelegen was op de plaats van de huidige Aanwas.

Als we daarvoor de gegevens rond de verkoop van wijlen Willem de Brouwers hoeve benutten, vinden we niet alleen informatie over de vermoedelijke plaats van deze hoeve op het oud dorp, maar ook gegevens over enkele personen, die in het verleden van Ossendrecht een belangrijke rol gespeeld hebben. Mensen zoals Cornelis Beijerssone, Laureijs Spernaghel' en Willem van Kets.

Op 24 maart 1480 verkoopt Margriet Jans de Brouwersdochter, gehuwd met Anthoenis Berthelmeeussone, als eerste haar deel van de hoeve die grootvader Willem de Brouwer aan de kinderen van zijn reeds overleden zoon Jan had nagelaten. (32)

Deze kinderen, de al genoemde Margriet, verder Cornelia, gehuwd met de bontwerker Mathijs Kristoffelssoen, hun zusje Anthonie en Jan die "scalot-" of schoenmaker was, zouden tussen 1480 en 1484 hun deel van de hoeve verkopen aan Claus Norijs en Anthonie Colensone, die daardoor, ieder voor de helft, de nieuwe eigenaren werden. (33)

Marie Jacobsdochter, de moeder van de kinderen, inmiddels gehuwd met de landmeter Claus de Cater, deelde niet mee in de nalatenschap.

De hoeve bestond uit 67 gemeten land, overal verspreid liggend, en voorts uit: "een stede met woenhuuse, coeijen (kooien), schueren, wagenhuusen, bogairde, gronde ende alle der toebehoirten aende plaitsse tot Ossendrecht gestaen ende gelegen, bij Cornelis Beijerssone stede was aldaer, groot zijnde tsamen ontrent een ghemet luttel min oft meer." Aan de oostzijde daarvan lag een perceel van 2 gemeten min 60 roeden, dat bij de hoeve hoorde en aan de westzijde de "heerstrate". Het perceel van 2 gemeten min 60 roeden wordt dan vervolgens omschreven als:

"oostwairts vander voirschreven stede gelegen, aende noortzijde den "kerckwech" ende aen dwesteijnde de voirs. stede."

Meer informatie over deze hofstede krijgen we als op 14 november 1492, in plaats van Anthonis Colensone, Andries Jacopszoen voor de helft eigenaar blijkt te zijn van een stede, ongeveer één gemet groot en gelegen te Ossendrecht "aende plaitsse aldair, dair danderhelft toebehoirt den voirs. Claus Norijs, aende oostzijde svoirs. Claus Norijs erve geheeten tleengoet, aende zuutsijde Aerts van Berle huijs ende erve, aende noortsijde Cornelis van Zeelant huus ende erve, aende westzijde de plaitsse voirs."(34)

HET DORP.

Zetten we al deze gegevens op een rij, dan ontstaat het beeld van een kleine verzameling huizen of hofsteden, liggend op de lijn van noord naar zuid, aan een waarschijnlijk wat bredere straat dan normaal, die de "heerstrate" of de "plaitsse" wordt genoemd.

Aan de oostzijde, in dit geval de achterzijde, van deze huizen ligt dan een perceel, bijna 2 gemeten groot, dat aan de noordzijde grenst aan de "kerckwech", (de huidige

Burgemeester Voetenstraat: zie verder). Dit perceel blijkt later "tleengoet" te heten. Een leengoed ongeveer even groot als een leen dat in de registers van het leenhof te Bergen op Zoom "het meeke" wordt genoemd, en dat al van vóór 1452 exact dezelfde bezitters kende als de bovengenoemde hofstede. (35)

Vermoedelijk een deel van een groter leen, waarvan het andere gedeelte in bezit was van Willem van Kets en zijn dochter Kathelinen, die in 1457 hun rechten en bezittingen te Ossendrecht verkochten aan Jan van der Noot. Waarbij inbegrepen: "een stuck lants geheeten dmeken, houdende wel drie gemete, gelegen oick aldaer achter des voers. Willems huijsinge, tusschen Anthonijs Haeijmanssoen erffgenamen erve aen doostzijde ende desselfs Willems van Kets bogaert aende westzijde, gelijk hij die van ons in leene houdende was". (36)

Hetgeen zou betekenen dat ook hij, Willem van Kets, op de "plaetse" zijn domicilie heeft gehad.

Voegen we daarbij de aanwezigheid van de familie Beijerss van Voxdale, zoals we dit reeds zagen in de leen- en cijnsregisters en nu ook weer hier, door de vermelding van Cornelis Beijerss, dan is duidelijk waarom de "plaetse" omstreeks 1500 nog steeds zo belangrijk was.

Een "plaetse" die, volgens deze situatieschets, nergens anders kon liggen dan daar. Op de plaats die in 1612 het "out dorp" genoemd werd.

"KERKCKWECH" / BURGEMEESTER VOETENSTRAAT.

De Loo is een gedeelte van het hoogland dat eeuwenlang haar naam heeft kunnen behouden. Een perceel, gelegen aan de zuidkant van de Burgemeester Voetenstraat, tussen de kerk en het huidige Kasteelstraatje.

In alle cijnsregisters uit de 17e eeuw gesitueerd op dezelfde plaats en altijd liggend, zowel noordelijk als westelijk, aan de straat.

Het is dankzij ene Laureijs Spernaghel dat we nu weten dat de straat die van de kerk naar het oude dorp voerde de "kerckwech" werd genoemd.

Laureijs Spernaghel, een man die we op 19 oktober 1486 al tegenkomen als schout en rentmeester van de heer van Cruijningen te Woensdrecht. (37) Via ruiling en gedeeltelijk via betaling verkreeg hij op 7 juni 1492 te Ossendrecht een deel van "een stuck lants ende erve geheeten de Loo metten gronde ende alle der toebehoirten, geleghen in de vierscharen van Ossendrecht, metter noortsijde aenden kerckwech aldaer". (38)

We lezen voorts dat hij op 22 september 1494 in Ossendrecht "woenende" was. (39)

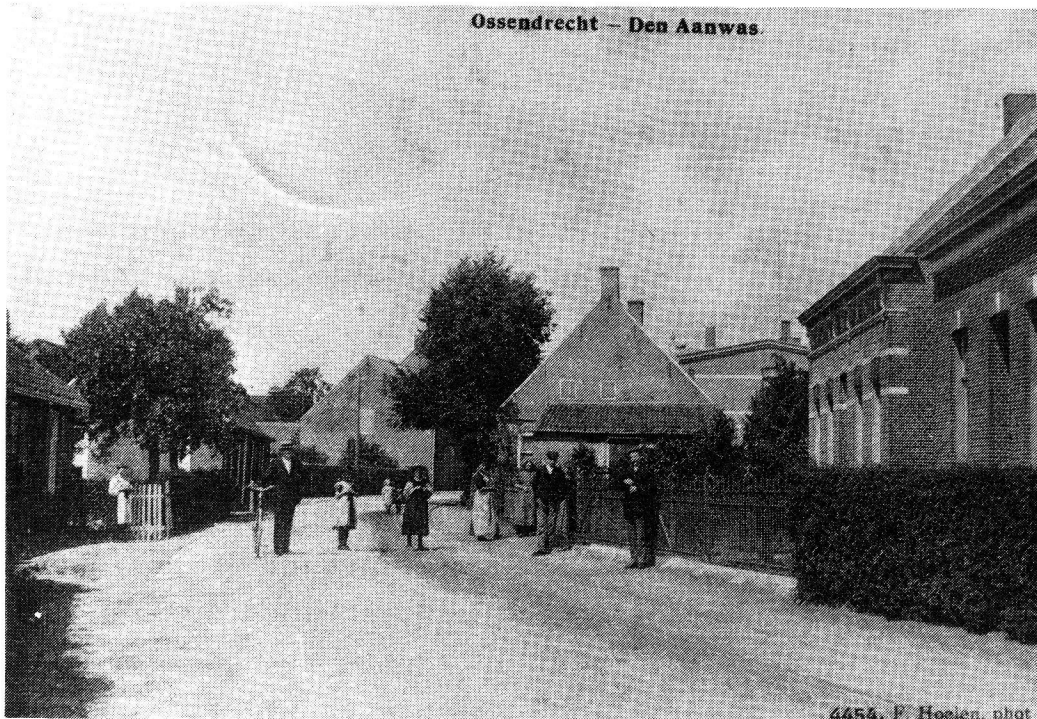
Op 26 april 1501 is Jan Jacop Wellensoen eigenaar van een huis met 7 à 8 gemeten grond "bij de kerck aldaer", grenzend met de noordzijde aan de "noortgheest", met de zuidzijde aan de straat en met de oostzijde aan Laureijs Spernaghels "huusinge ende erve". (40)

In 1501 woonde Laureijs klaarblijkelijk tegenover de Loo aan dezelfde "kerckwech", nu de Burgemeester Voetenstraat.

"BIJ CORNELIS BEYERSS STEDE WAS ALDAER".

Het gebruik van de verleden-tijdvorm in deze zinsnede houdt waarschijnlijk verband met het overlijden van Cornelis Beijerss een half jaar tevoren.

In 1479 was Cornelis schepen te Bergen op Zoom. In deze stad kocht hij op 10 augustus een huis gelegen in de Hoogstraat, genaamd "de Wildeman". Een huis waar hij slechts korte tijd plezier van zou hebben, want vlak daarna, na zijn laatste optreden als schepen op 6 september, overleed Cornelis op 13 september 1479. (41) Zijn oudste zoon Jan werd nog hetzelfde jaar beleend met het leen van zijn vader en werd zodoende de nieuwe halfheer van Ossendrecht. (42) Het huis "de Wildeman" blijkt in 1486 in het bezit te zijn van Augustijn van den Eijnde,

De Aanwas. Midden op de foto 't voormalig postkantoor. Het tweede huis links: bakker Joosen. ± 1930. Uit de verzameling van J. v.d. Bussche.

Uit de verzameling van J. v.d. Bussche.

schout van Bergen. (43)

HET OUD DORP.

Waarom werd deze plaats, die zo centraal gelegen was en waar in de 15e eeuw nog de belangrijkste mensen van het dorp woonden, in 1612 het oude dorp genoemd?

Het antwoord op die vraag is vermoedelijk te vinden in de reeks van tegenslagen die de hele gemeenschap van Ossendrecht, vooral in de laatste helft van die eeuw, te verduren kreeg.

Onheil in de vorm van steeds terugkerende stormvloed. De laatste, de beruchte Allerheiligenvloed op 1 en 2 november 1570, moet het meest ingrijpend zijn geweest. Niet alleen door de verwoestende kracht van de storm, maar meer nog omdat herbedijking achterwege bleef.

Zeker is, dat door dit uitblijvend herstel van de dijken, de verbinding tussen het oud dorp en het hoogland verslechterde, misschien zelfs geheel werd verbroken en is men waarschijnlijk ook hier, net zoals de bevolking van Hildernisse, voorgoed naar het hoogland of elders vertrokken.

Een tegenslag was voorts het uitbreken van de oorlog tussen de Republiek en Spanje. Door zowel bevriende als vijandelijke soldaten werd aan de bevolking op het platteland steeds dringerder "verzocht" om bijdragen in de vorm van voedsel, geld, vee en wat men nog meer wenste. De bevolking verarmde. Omstreeks 1570 verzoeken de mensen van Ossendrecht de markies hun molenaar de molen voor een "tamelijcken" prijs te verpachten, omdat zijn inkomsten vanwege de verarming en het vertrek van de mensen zijn verminderd. (44) In 1568 klagten de schepenen van Ossendrecht dat de kerk te zwaar is belast en te weinig inkomsten heeft. (45)

Een triest hoogtepunt vormde de belegering van Antwerpen en Bergen op Zoom in de tachtiger jaren.

Waar duizenden soldaten verschenen, vluchtten de mensen. In 1593 schreef men over Ossendrecht en over de voorbije periode:

"de quade tijden dier waren, want alsdoen het platlant verlopen was ende niet eenen mens daer en was woonende ende onseker was wanneer dat daer iet van soude comen comen." (46)

Men is inderdaad naar Ossendrecht terug gekomen. Maar het kleine groepje mensen dat in 1596 in Ossendrecht woonde (47), heeft vermoedelijk toen voor het hoogland gekozen!

Bergen op Zoom, februari 1990. Rochus J. van den Bergh.

NOTEN.

Gebruikte afkortingen:

A.R.R.: Archieven Raad en Rekenkamer, Gemeente-archief Bergen op Zoom.

R.A. : Rechterlijk Archief, Gemeente-archief Bergen op Zoom.

1. A.R.R. inv. nr. 1391, fol 46v
2. A.R.R. inv. nr. 1391, fol 13, van tweede aantekeningreeks.
3. A.R.R. inv. nr. 1396,2 ; ook: A.R.R. D 155
4. A.R.R. inv. nr. 2587, fol 66v
5. A.R.R. inv. nr. 2589, fol 15,15v
6. A.R.R. inv. nr. 1565
7. Taxandria jrg. 1921, fol 165
8. A.R.R. inv. nr. 2587
9. A.R.R. inv. nr. 2629
10. A.R.R. inv. nr. 2589, fol 16
11. A.R.R. inv. nr. 1396, fol 34b
12. A.R.R. inv. nr. 1666, fol 53
13. Dr. B.H. Slicher van Bath: Plaatsnaamkunde als historische bron, pag. 15 e.v. in: Herschreven schetsen en studiën op het gebied der Middeleeuwse geschiedenis; herdruk, Arnhem 1978.
14. W.A. van Ham: Langs Schelde en Eendracht, pag. 4 e.v., in: Ghulden Roos nr. 35, 1975.

15. Floris Prims: De oorsprong van den Antwerpschen Polder, pag. 389 e.v. in: Antwerpiënsia, 7e reeks, 1939.
16. Floris Prims: De noordergronden, pag. 68 e.v. in: Antwerpiënsia, 1927.
17. Th. E. van Goor: Beschrijving der Stadt en Lande van Breda, 's-Gravenhage, van den Kieboom (Couvreur) 1744 (1978), pag. 411 t/m 413.
18. A.R.R. inv. nr. 2505
19. A.R.R. inv. nr. 2377
20. Leenhof inv. nr. 10, fol 155: Archieven van het Leenhof, Gemeente-archief Bergen op Zoom.
21. W.A. van Ham: Een gewest in opkomst: Bergen op Zoom en omgeving tot 1250, pag. 129 e.v. in: Noord-Brabants Historisch Jaarboek 1985.
22. R.A. inv. nr. 299, fol 62v
23. R.A. inv. nr. 312, fol 50v
24. R.A. inv. nr. 313, fol 8,8v
25. R.A. inv. nr. 316, fol 46v, 47
26. Leenhof inv. nr. 10, fol 139, 139v
27. Leenhof inv. nr. 10, fol 141
28. Leenhof inv. nr. 10, fol 141v
29. Denombrement: Opsomming leenbezittingen op last van de overheid (i.v.m. telling).
30. Leenhof inv. nr. 10, fol 142, 142v
31. Leenhof inv. nr. 17, fol 222
32. R.A. inv. nr. 295, fol 24v, 25
33. R.A. inv. nr. 296, fol 23v. 24 en R.A. inv. nr. 299, fol 59v, 70v, 71
34. R.A. inv. nr. 303, fol 69v
35. Leenhof inv. nr. 10, fol 137 en Leenhof inv. nr. 13, fol 113.
Ook in: W.A. van Ham: De leengoeden en de leenmannen van de Heerlijkheid Stad en Land van Bergen op Zoom, pag. 48 in: Bijdragen tot de Geschiedenis inzonderheid van het hertogdom Brabant, 1969.
36. A.R.R. inv. nr. 2377 en A.R.R. inv. nr. 1651
37. R.A. inv. nr. 301, fol 143v
38. R.A. inv. nr. 303, fol 33v, 34
39. R.A. inv. nr. 305, fol 108v
40. R.A. inv. nr. 312, fol 20
41. R.A. inv. nr. 294, fol 61v, 127,1
42. Leenhof inv. nr. 10, fol 139
43. R.A. inv. nr. 301, fol 43
44. A.R.R. inv. nr. 1455
45. A.R.R. inv. nr. 2378
46. A.R.R. inv. nr. 2631
47. Gedeponeerde archieven no. 4

SCHATTEN UIT DE POLDER, DEEL I

Een bericht van de werkgroep Archeologie.

In juni 1987, bij graafwerkzaamheden voor de bouw van een nieuwe stierenstal bij L. van Meir-Adriaanse, Aanwas 2 te Ossendrecht, stootte de heer Van Meir op oude fundamente. Toen de fundamente werden uitgegraven, vond hij ook nog een afvalput.

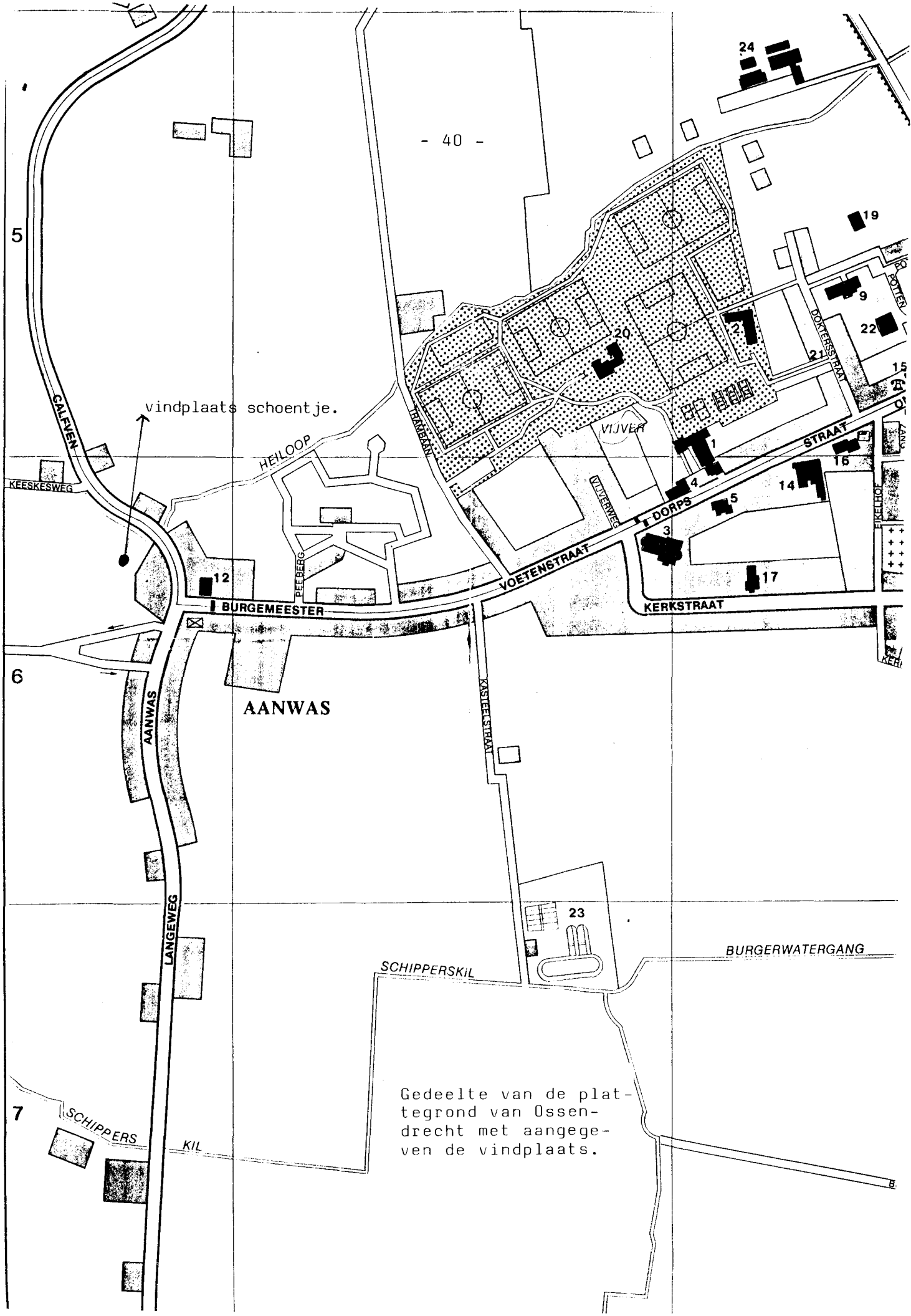
De archeologische werkgroep van de heemkundekring "Het Zuidkwartier" werd erbij gehaald. De fundamente werden in tekening gebracht, de put werd leeggehaald en de inhoud overgebracht naar het Ossendrechts museum "Den Aanwas".

De inhoud van de put bestond uit honderden scherven, een aantal stukken leer, enige houtresten en enkele nog niet nader bepaalde voorwerpen. Het geheel werd gedateerd op 1400 - 1450.

Tussen de stukken leer bleek zich uiteindelijk een compleet schoentje te bevinden. Dit werd opgestuurd naar de Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek (R.O.B.) te Amersfoort, waar het schoentje werd geprepareerd. Dat dit schoentje (ledertrip) iets heel bijzonders was, blijkt uit het feit dat de R.O.B. gevraagd heeft het te mogen tentoonstellen in het Rijksmuseum voor Oudheden te Leiden, waar het tot oktober 1988 stond te pronken naast de beroemde "gouden" helm uit de Peel.

Het enthousiaste verslag van de preparateur, de heer O. Goubitz, vindt U als bijlage onverkort hierna afgedrukt.

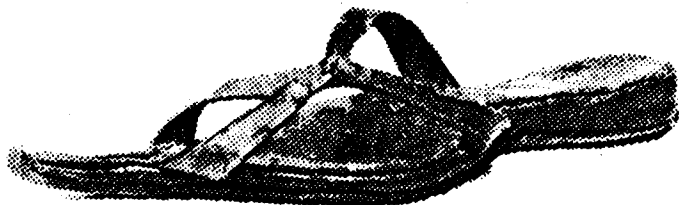
Over de andere vondsten zal in komende Tijdingen worden bericht.

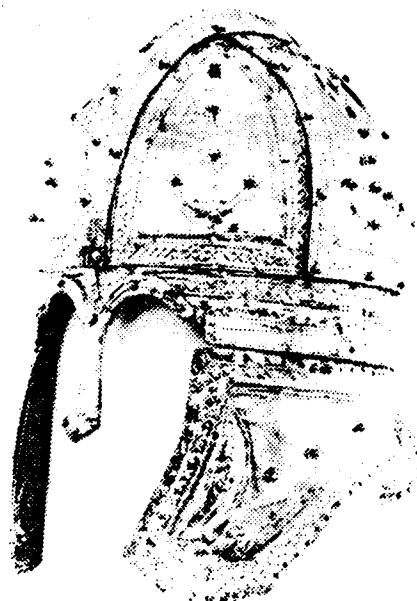
vindplaats schoentje.

AANWAS

Gedeelte van de plattegrond van Ossenrecht met aangegeven de vindplaats.

Ledertrip uit de Ossendrechtse polder. (15e eeuw)

"Gouden" helm uit de Peel. (Romeinse Tijd)

Ossendrecht, 1 januari 1990.

K.J. Rosskamp.

BIJLAGE

Door O. Goubitz, R.O.B. 1988.

OSSENDRECHT - BODEMVONDST - LEDERTRIP.

Ossendrecht heeft de archeologie, de kostuumkunde en vooral de smalle wereld der calceologen verblijd, door een 15e-eeuwse ledertrip uit haar bodemarchief prijs te geven. Deze lichtelijk gezwollen introductie is niettemin waar en een ieder die in het Museum van Oudheden te Leiden de tentoonstelling Nederland Ondersteboven heeft gezien, kon daar deze ledertrip bewonderen.

Er wordt vrij veel schoeisel gevonden in de Nederlandse bodem, maar trippen vormen daarvan slechts een klein percentage. Houttrippen komen ten opzichte van de andere schoeiselsoorten 1 op 50 voor, en ledertrippen nóg minder. Dit, omdat in de late middeleeuwen de trip een extra schoeisel vormde, waar lang niet iedereen het geld voor had. Menigeen zal blij geweest zijn al gewone schoenen te hebben kunnen betalen, terwijl velen afhankelijk waren

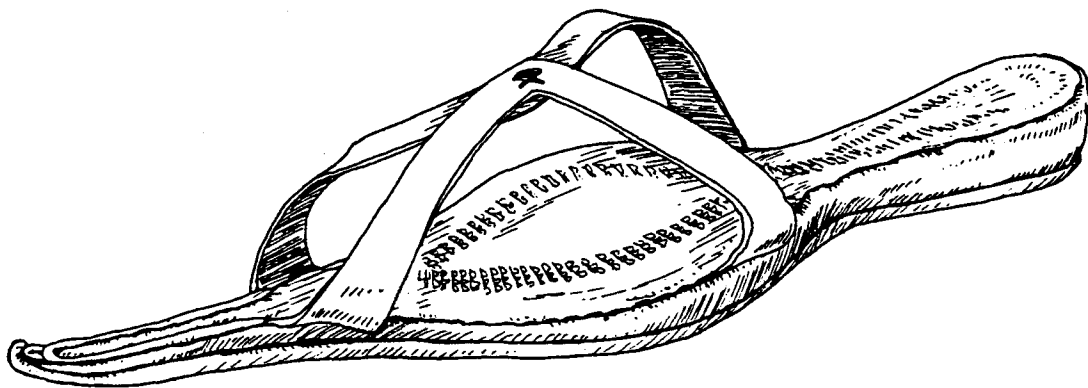
van de liefdadigheid.

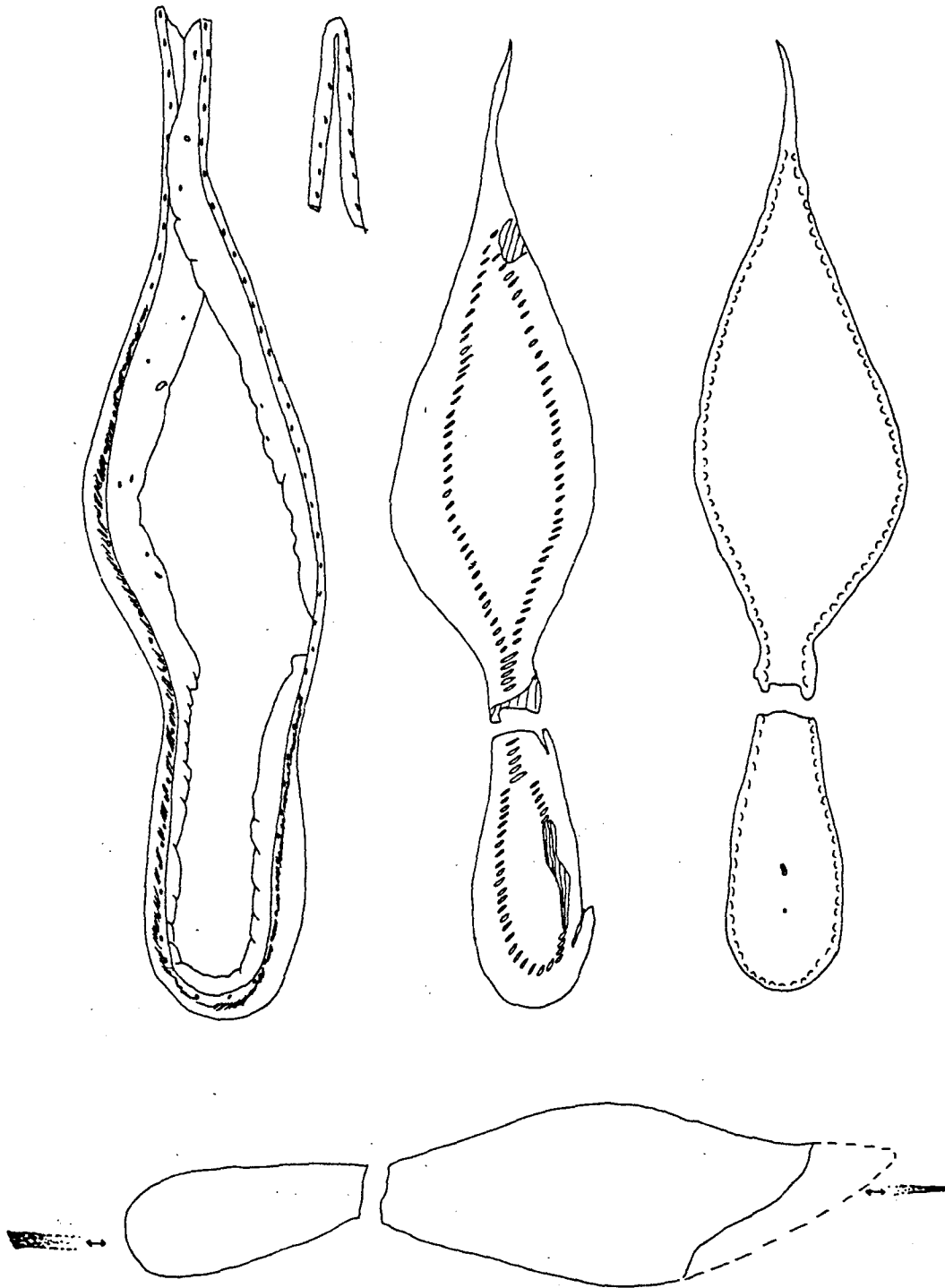
De ledertrip werd meestal binnenshuis gedragen waar de betegelde vloer behoorlijk koud kon aanvoelen. Op het schilderij van Jan van Eyck, Jean Arnolfini met zijn vrouw, uit 1435, ziet men zo'n tegelvloer én een paar houttrippen op de voorgrond en tevens een paar ledertrippen op de achtergrond. De ledertrippen zijn gemaakt van rood leder. Op het schilderij fungeren de trippen voornamelijk als symbool van de huwelijks trouw.

Het interessante aan de ledertrip uit Ossendrecht is zijn slanke vorm, typisch voor de late middeleeuwen, de lange neuspunt, maar vooral de wijze waarop de wreefbandhelften midden op de voet samenkomen. Deze methode zie ik nu voor het eerst, na de honderden tripbanden waarmee ik reeds te maken had. De meeste tripbandhelften worden samengevoegd door de ene helft middels een smalle lip door een opening in de andere helft te halen. Met een speld of dunne spijker wordt de lip op zijn plaats gehouden. Ook de ledertrippen op het schilderij van Van Eyck hebben een lipbevestiging. Soms ook worden tripbanden met een gespje samengevoegd of bestaan zij uit één stuk. Slechts zelden blijken tripbanden middels een veter of, zoals in dit geval, met enkele steken te zijn samengenaaid. Bovendien komen tripbanden met open zijden, zoals de Ossendrechtse die heeft, zeer weinig voor. Bijna steeds bestaan de tripbanden uit twee dichte driehoeken. Tripbanden zijn meestal versierd. In dit geval was er geen plaats voor versiering, maar heeft men wel de bovenzool versierd. Men gebruikte daarvoor een soort radstempel waarmee de versiering in het leder gedrukt werd.

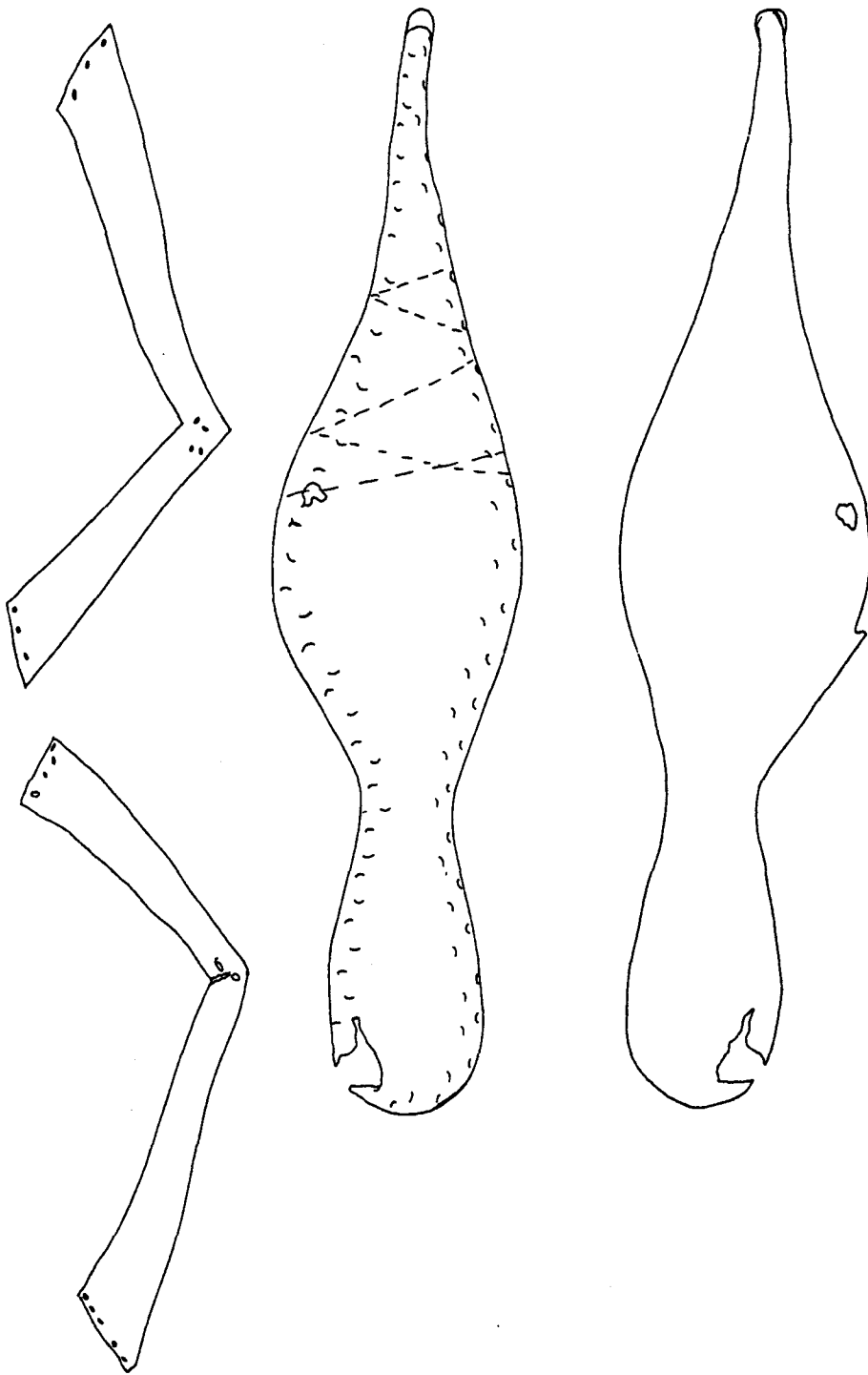
Tussen de boven- en onderzool van de trip zit een laag kurk, die bij de neus 3 mm en bij de hak 12 mm dik is. Een strook dun leder dekt de kurklaag aan de zijkant af en dient tevens als verbinding tussen de boven- en onderzool. De onderzool is met een z.g. tunnelsteek ondergenaaid. De totale lengte van de trip bedraagt 29 cm, de

extra neus is 7 cm. De trip heeft maat 34. Het is een linker trip en zij is geheel compleet aangetroffen en als zodanig gerestaureerd.

Onderdelen ledertrip (van links naar rechts):
enveloppe; passepoil; bovenzijde binnenzool; onderzijde
binnenzool; kurkvulling.

Onderdelen ledertrip (van links naar rechts):
rechter en linker tripbandhelft; bovenzijde loopzool;
onderzijde loopzool.

Openbare Verkoop

van

eene zeer gunstig gelegen en uitmuntende

BOUWHOEVE

genaamd „DE AANWAS”

met bijbehorende LANDERIJEN
(grootendeels Kleigrond)

gelegen aan de Tramhalte in het dorp
te OSSENDRECHT (Noord-Brabant)
in den Noord polder

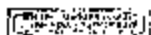
ter grootte van 70.87.25 H.A.
(181 gemet 146 roeden).

Zitdagen te Ossendrecht in het hotel „de Ketel”
bij den heer JULES PHILIPS aan het Tramstation.

INZET op WOENSDAG 17 APRIL 1918,
TOEWIJZING op WOENSDAG 1 MEI 1918
telkens des namiddags 1 uur

TEN OVERSTAAN VAN

den Notaris J. J. M. MERTENS, te Roosendaal.

Afbeelding 1. Titelblad van de Openbare Verkoop
op 17 april 1918 en 1 mei 1918.

WETENSWAARDIGHEDEN OVER DE POLDERS VAN HET ZUIDKWARTIER DE NOORDPOLDER, DEEL II

De inleiding, tevens deel I, over de Noordpolder in Tijding 1989-1 handelde over de verschillende "lopen" die in deze polder uitkwamen en de grens ervan met Ossendrechts bebouwd gebied, Den Aanwas.

We blijven hierop nog even onze aandacht richten en beginnen met een grote verkoop uit 1918 van een hoeve en landerijen (zie afbeelding 1) gelegen op Den Aanwas en in de Noordpolder, alsook aan het einde van de Doktersstraat en tegen de Schapendreef. (zie kaart 1)

Veel boeren hebben natuurlijk twee dagen uitgetrokken voor dit grote schouwspel in het Ossendrechtse tramstation. Wat rokend, drinkend, met veel spanning en geroezemoes van stemmen om uiteindelijk te zien wie de kopers werden. Lange tijd is dit nog het gesprek van de dag geweest.

Maar wij moeten verder en gaan de Oude Dijk op, aangelegd in 1685.

DE OUDE DIJK.

Boven op de dijk ligt nu een prachtige asfaltweg.

We nemen even in gedachten de situatie van bijna 100 jaar geleden in ons op.

Men kan het zich nu bijna niet meer voorstellen: bouwland boven op de dijk. Aan de zuidkant onderaan een grindweg met bermsloot.

De weg was slecht en er kwamen veel klachten.

Dit kwam vooral ook door de toename van transport van en naar de haven van Ossendrecht.

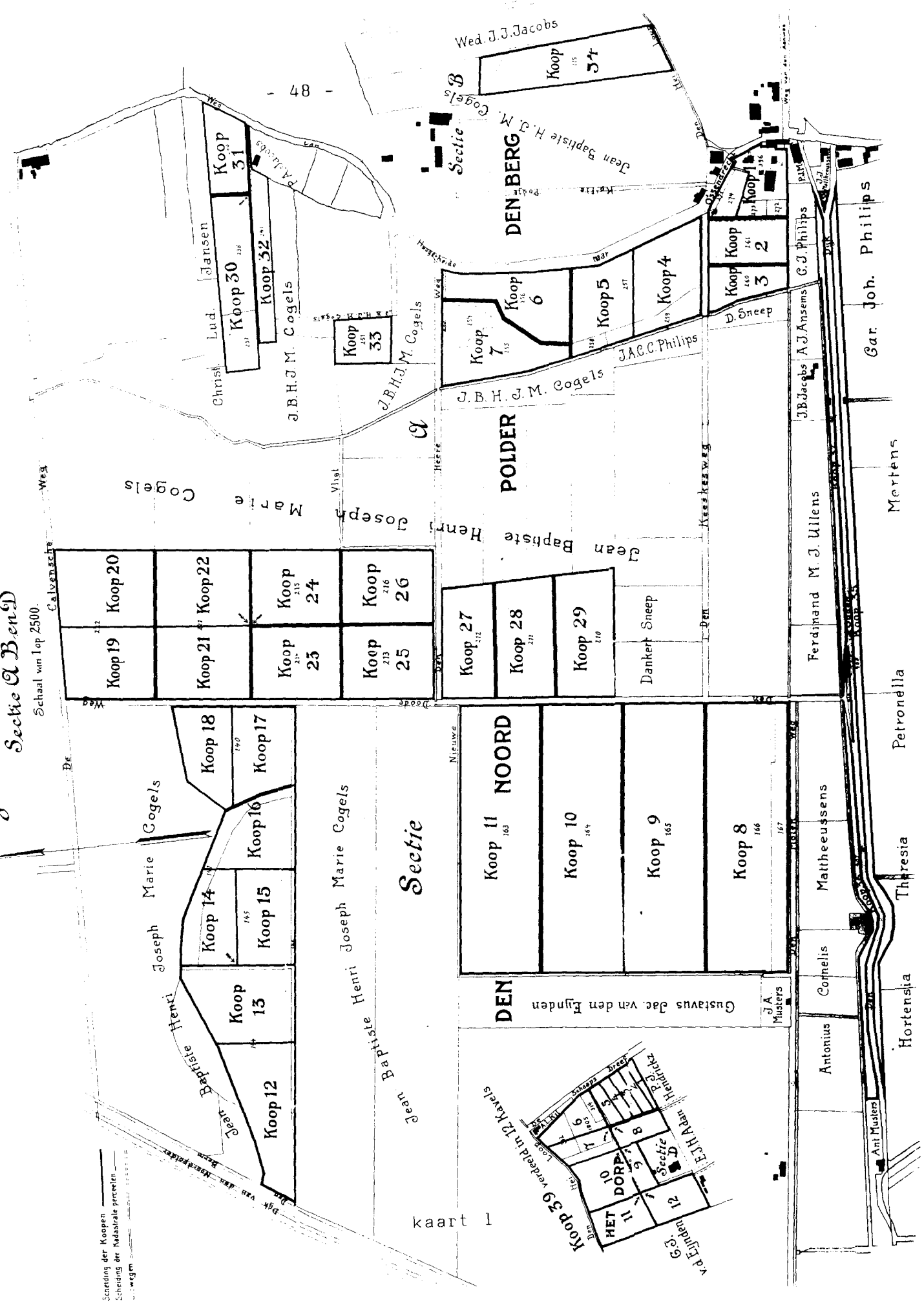
Gemeente Ossendrecht
Sectie A B en D

Schaal van Top 2500.

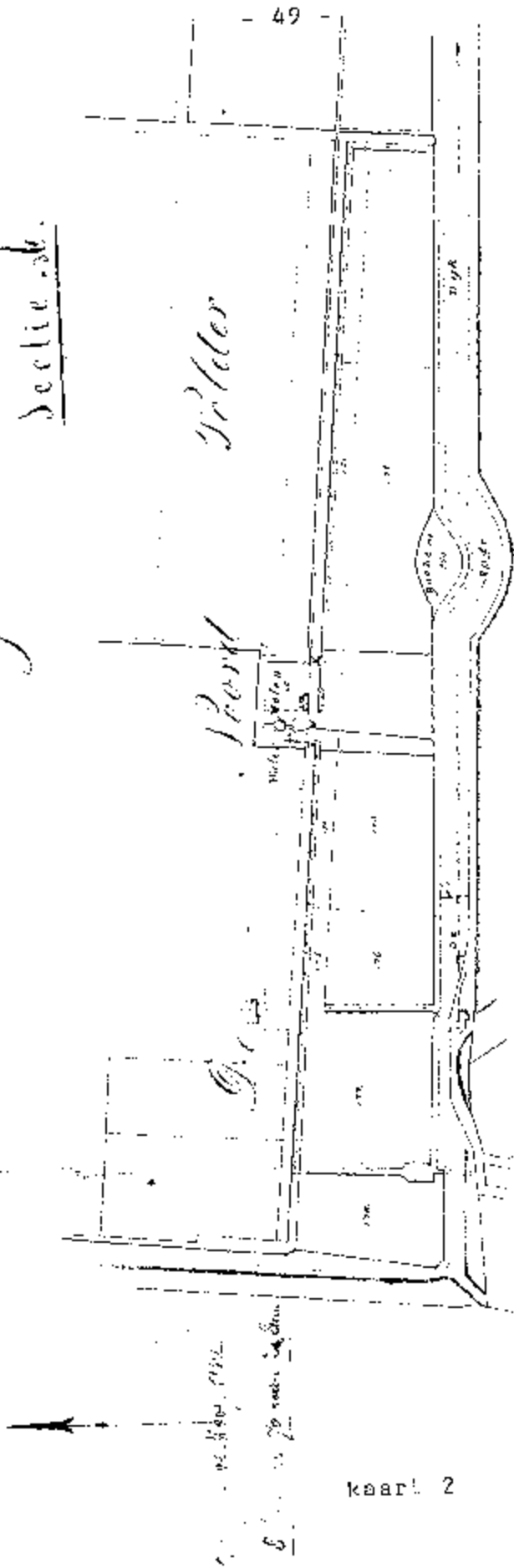
Scheiding der Koopen
Scheiding der kadastrale percelen
Weg

- 48 -

kaart 1

*Joni & Co. omvondrecht
sectie sk.*

Wohnplan 1 bis 2000.

Bruck, 4. Aug. 1880

Herr Eduard Kerschke
C. Kerschke

Bitte beachten dass die Dimensionen der Räume in
den Plänen mit den Messungen übereinstimmen
sollten. Bitte die Abmessungen der
Räume genau

E. Kerschke

KAAR! 2

Door de opkomst van de cichoreifabrieken wilde het gemeentebestuur graag meewerken om bepaalde wegen te verbeteren. Vanaf Den Aanwas, richting Hoogerheide, over een lengte van 2721 meter, was in 1898 de weg bestraat. In 1903 is men er aan toe ook in de polder een nieuwe weg aan te leggen en er werd gekozen voor een tracé boven op de dijk, 8 m breed en 5 cm rond. De grindweg mocht pas verdwijnen, als bovenop alles klaar was, zodat transport gewoon door kon gaan.

De dijkgraaf van de Zuidpolder, de heer Dankaert Sneep, verleende ook zijn medewerking en zou jaarlijks f 136,-- storten voor onderhoud en reparatie. Hij was hierdoor ook bevrijd van de klachten en de vele reparaties aan de grindweg, die bij de Zuidpolder hoorde.

Ook de havenmeester stortte jaarlijks f 131,--.

De dijk werd opnieuw geprofileerd. Het teveel aan grond gebruikte men voor de op- en afritten. De bocht van de doorbraak moest drie meter naar binnen worden gebracht om een meer vloeiende lijn in de weg te krijgen.

Van de beide rijbanen voor en achter het Schippershuis kwam de achterste te vervallen. (zie kaart 2) Gekozen werd voor de profielkeien, de zogenaamde "recoupins Taconnit", en de kantkeien waren van "Telay" of graniet. In totaal 1585 meter bestrating.

De aannemer werd J.B. Uyterhoeve en de straters konden er tegenaan voor f 2,-- per dag.

De aanvoer van de keien was voor Kees Hendrickx ofwel Kiske Snakken. Wat zijn prijs was, weten we niet. Maar wat hij er aan overhield was de naam Kiske Kaaj (kei).(1)

Wanneer we de dijk oplopen, staat er iets verder, onderaan rechts, een nog niet zo'n oud huis met stallen, gebouwd in 1910 door Jacobus Johannes Bapt. Jacobs. In de volksmond het "huis van Mie Veraart". Mie trouwde, na een lange verkeringstijd, met "Jan van de Weef" (Jan Jacobs).

Zij zelf kwam niet uit de polder, maar was van de zandgrond. Toch hoorde Mie echt bij deze polderdijk. Waarom is moeilijk te zeggen. (Afbeelding 2)

Kinderloos en weduwe geworden, woonde ze er vele jaren alleen. Ze leefde stil en teruggetrokken, maar was als het moest zeer kordaat en helemaal niet bang. Ze regelde haar zaakjes wel. Wanneer de aannemer eens langs moest komen voor reparatie aan haar huis of schuur, dan wist hij wel dat Mie, vóór ze betaalde, eerst het werk controleerde, al moest het via een ladder tot bovenaan de schoorsteen.

Op zekere dag bleef het stil rond haar huis. Men vond haar dood in de kamer.

Het is 1950, de jonge boer en boerin Van Meir-Adriaanse werden de nieuwe bewoners aan de Oude Dijk.

Ze bleven er bijna 40 jaar. Hun zoon is hen nu opgevolgd.

TOEKOMSTIGE BESTEMMING.

Zetten we onze tocht voort, dan zien we in de verte de aanbouw van een viaduct, een "brug" naar een nieuw polderleven. Hier onderdoor loopt straks de Zoomweg-Zuid, die een mooi stukje geschiedenis gaat bedekken.

Maar voor het zover is, willen we nog even stil staan bij deze plaats.

Ten zuiden van het viaduct stroomt nog de Kil. In 1745, na het inpolderen van de Zuidpolder, werd hier een haventje aangelegd met laad- en losplaats. Het gebouwtje erbij werd "Het Magazijntje" genoemd. In opdracht van Cornelis, baron van Aarssen, Heer van Hoogerheide en half Ossendrecht kwam er een reglement. Dit luidde als volgt:

"Ten eerste: Dat alle schepen de welke in de haven komen te laden, te havenen of te lossen, elke reise (of keer) voor havengeld zullen betalen 12 stuivers van welke last egter den marktschipper van Ossendrecht zal bevrijd blijven.

Ten tweede: Dat de visschersschuiten die daar komen, stukreis (rijshout) laden of bij storm of hooge vloed of anderssinds komen te havenen elke reise zullen betalen 6 stuivers.

Ten derde: Dat iedere zak graan van waar die komt zonder onderscheid welke in deze haven geladen of gelost word, zal moeten worden betaald een duit per viertel.

Ten vierde: Dat van ieder stok of korf bijen in de havenschap gedaan of gelost werdende als die terug komen, zal betaald worden een duit.

Ten vijfde: Dat voor weggeld van iedere kar en wagen de welke de dijken en bermwegen gebruiken en de haven passeren zal moeten betaald worden een stuiver van iedere kar en 2 stuivers van iedere wagen zonder onderscheid van waar die komen. 't Zij dat ze ingelanden of gebruikers zijn. 't Zij dat zij zulks niet zijn en zullen de voorgeschreven dijken en bermwegen uit die penningen ook gerepareerd worden wanneer zij door gebruik beschadigd zijn. Voorts zo iemand in gebreken of onwillig blijft te betalen zal de Collecteur de gebrekeige daarvoor arresteren en de schepen aan de ketting leggen waartoe een bekwame paal, ketting, en slot zal gemaakt worden ter bekwame plaatse als mede een bus om het geld in te steken, en bewaren welke bus elke 3 maanden door het Collegie van dijkgraaf en gezworenen zal worden geligt en de penningmeester ter hand worden gesteld.

Reserverende niettemin voor ons de interpretatie veranderinge vermeerderingen en verminderinge van de voorszegde artikelen en ordonnantie gelasten een ieder die het aangaat zich daar na te reguleren aldus gedaan B op Zoom 16 Dec. 1744.

was getekend L. Adan 1745

ter zijde stonde het cachet van Zijne Keurvorstelijke Doorluchtigheid gedrukt in een groene ouwel overdekt met papieren sterre ter ordonnantie van gemelde heren Raden.

was getekend Corn. van Aarssen

daarneven stond gedrukt het cachet van Zijn H Ed in roden lakken."(2)

Verder wordt over deze haven nog vermeld dat Willem van Gelouw van 1745 tot 1782 marktschipper is en reizen maakt naar Holland en Zeeland.

In 1785 ontvangt Pieter Zwagemakers f 12,-- havengeld in de Zuidpolder. Maar het ging niet goed.

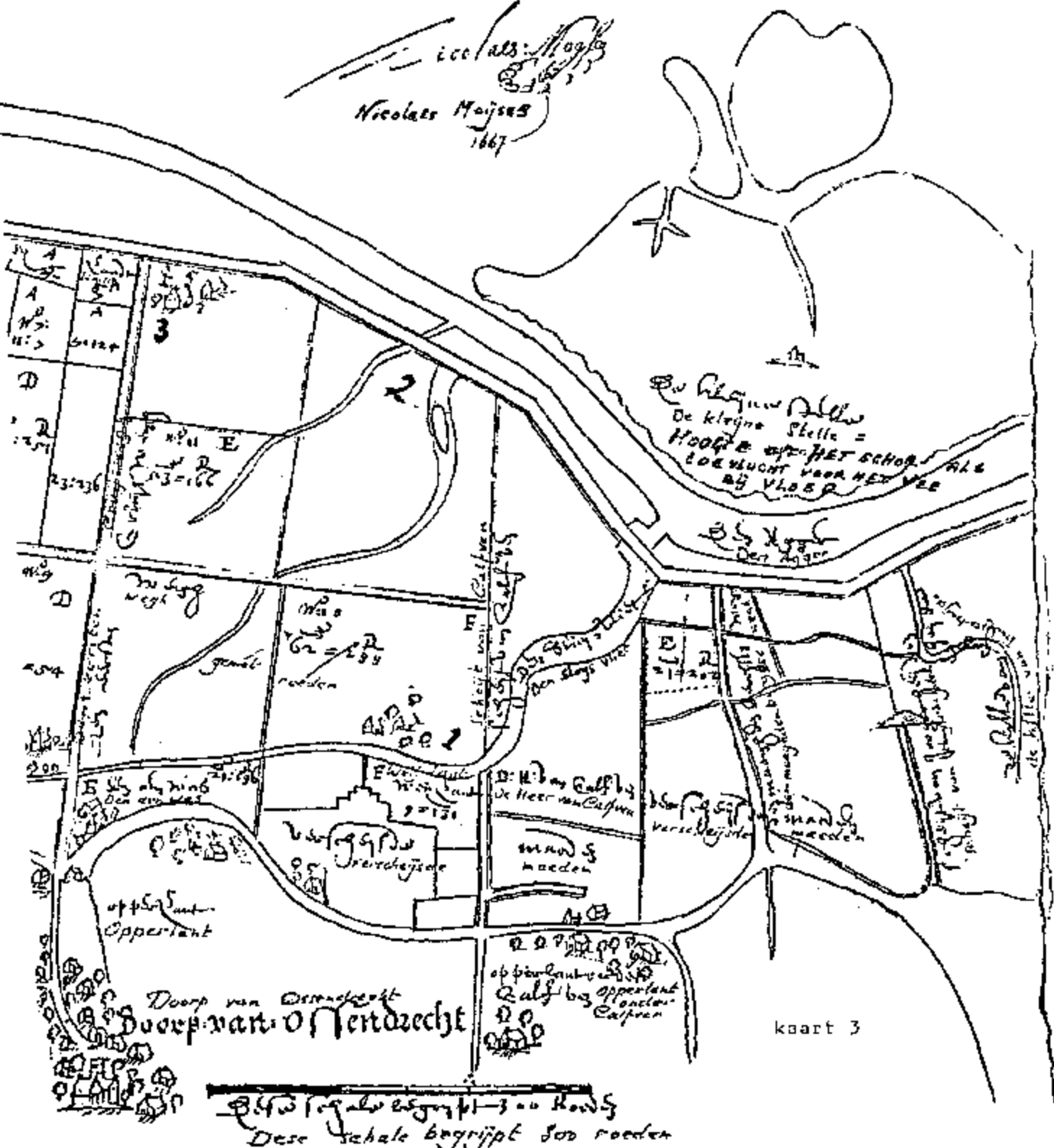
Intussen was men in 1769 begonnen aan een nieuwe sluis en aan een nieuwe haven in de Noordpolder.

Door verzanding van het andere haventje en waarschijnlijk door waterafvoerproblemen in de Noord- en Zuidpolder was men hiertoe genoodzaakt. Vanuit deze haven was er een veer naar Bath en Doel. In 1781 is Jan Ellegaar de heerder van de nieuwe haven.

In Tijding 1988-3 is melding gemaakt van het café "'t Schippershuis" van 1842. De eerste bebouwing is daar ge-

A. Pieter Vincken	groot gemaal balde	249	bruyck balde	150	147
B. Steven Roelken	groot gemaal balde	84	bruyck balde	90	37
C. Jan Mattheussen	groot gemaal balde	53	bruyck balde	113	90
D. Jochim J. Driessen	groot gemaal balde	139	bruyck balde	153	39
E. J. J. J. J. J. J. J.	groot gemaal balde	122	bruyck balde	120	200
F. Domes Adriaanssen	groot gemaal balde	219	bruyck balde	21	170
				<u>626</u>	<u>123</u>
					<u>640</u>
					<u>43</u>

iccas: Hoog
 Nicolaas Majse
 1667

weest in 1782, en de bewoner, havenmeester en sluiswachter was Johan Zwagemakers. In 1785 volgde Jacobus Zwagemakers hem op. Hij had zich ook nog te houden aan de volgende regels: De beheerder moest het geld van de havenontvangsten bewaren in een ijzeren bus en deze werd twee maal per jaar gelidigd. Tien procent was voor de havenmeester, de rest was voor de rentmeester.

Men betaalde vijf cent voor het plaatsen van een bijenkorf in de schorren. De havenmeester zelf mocht gratis plaatsen. Verder moest hij bij het huis de heg knippen, het steenpad zuiver houden van gras, de schouw vegen en zeer voorzichtig zijn met pijp roken.

De marktschipper en de Heer van Bergen op Zoom betaalden geen tolgeld, maar de rentmeester stortte f 4,-- voor het gebruik van de haven voor zijn hengst (bepaald soort boot). Deze situatie bleef hier zo, tot een nieuwe haven werd gemaakt bij de aanleg van de Vijdtpolder in 1860.(3)

" DEN BOERENHOEK ".

Hier wordt het zuidwestelijk deel van de Noordpolder mee bedoeld. Hier lag ook de haven. Het was laag gelegen en men was steeds in gevecht met het afvoerwater. Vreemd is, dat in het uiterste zuidwesten in 1667 een boerderij is ingetekend. (zie: kaart 3, nummer 3)

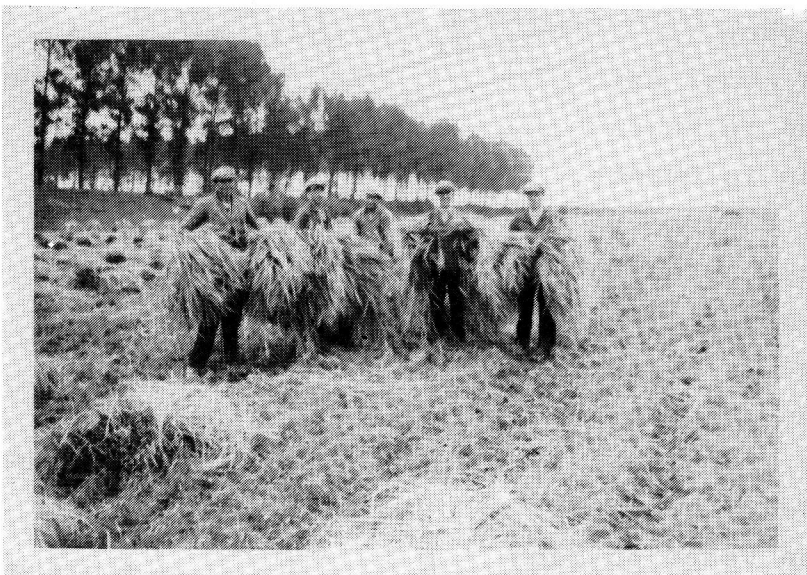
In 1811 kwam de eerste watermolen vlakbij de nog steeds zo genoemde Molenweg. Hoelang de molen in bedrijf is geweest is niet met zekerheid bekend. Maar in deze polder was altijd veel wateroverlast. Men noemde het vroeger: "schrei-water".(zie: afbeelding 3/4: winter-en zomerperiode)(4) Enkele boeren plaatsten zelf kleine windwatermolens. Pas na W.O. II is door het bouwen van het "Drie Poldergemaal" een duidelijke verbetering gekomen in de waterstand. Na 35 jaar trouwe dienst moet ook dit gemaal weer verdwijnen door de komst van de nieuwe weg. Een nieuw gemaal is reeds gebouwd, iets meer noordoostelijk. De bovengenoemde Molenweg krijgt ook een nieuwe bestemming. Deze brengt een andere verbinding tot stand vanaf de Oude Dijk naar de Nieuwe Hin-

Afbeelding 2: Mie Veraart.
Foto: P. v.d. Bussche.

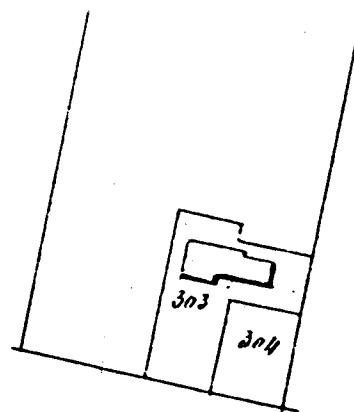

Afbeelding 3: Wateroverlast in de winter.
Foto: Piet Jacobs.

Afbeelding 4: Oogsten in de zomer.
Van l.n.r.: R. Lenaarts, Kil, Michielsen, Verbruggen en Konings.
Foto: Piet Jacobs.

kelenoordpolder. Voor de twee daar wonende families zal het wennen worden, want de weg waaraan zij nu wonen wordt weinig gebruikt.

Situatie in 1846.

We zijn op speurtocht gegaan naar de vroegste bebouwing langs de Molenweg. (zie: situatieschetsen rechts)

We beginnen met de boerderij. De grond is hier in 1792 nog onbebouwd en behoort aan de Bataafse Republiek. Vanaf 1814 komt het aan Domeinen. Het huis is gesticht \pm 1845 en de bewoner was Segers.

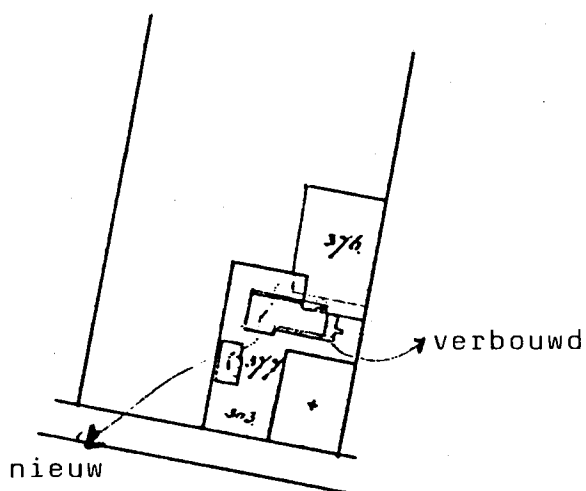
In 1854 is er een onduidelijke perceels- deling. In 1858 wordt het gekocht door Stevens-Lathouwers.

Na het overlijden van Stevens huwt zijn vrouw met Crijnen. Deze vrouw wordt nogmaals weduwe.

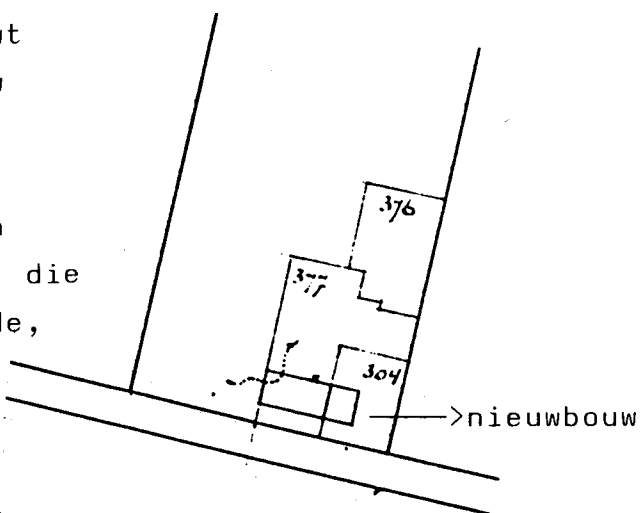
De drie nakomelingen Stevens en hun halfbroer Crijnen verkopen in 1874, na de dood van hun moeder, die tot dan toe in Woensdrecht woonde, het erfgoed aan Van Loon.

In 1905 was de nieuwe koper Ant. Palinckx, toen wonende in Weerdingen, gemeente Emmen in Drentë.

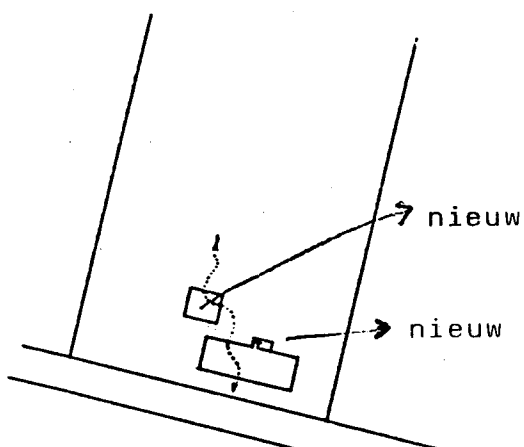
Hij was werkzaam bij de aanleg van de spoorwegen door heel Nederland. Zijn kinderen zijn op verschillende plaatsen geboren. Toen ze naar school moesten, kwamen de problemen. Men besloot een vaste woonplaats te zoeken en het werd "Den Boerenhoek" in de Noordpolder. Van vader op zoon vindt men de Palinckxen nog steeds op deze locatie. (5)

Situatie in 1879.

Situatie in 1914.

Situatie in 1915

DE WATERMOLEN.

De andere bebouwing aan de Molenweg is gesticht in 1811. Of er toen ook een woonhuis bij gebouwd is, is niet helemaal duidelijk.

In 1861 is er een verkoping waarbij wordt aangeboden een "hechte storken stenen Grindwatermolenbouw met het aanwezige binnenwerk en aanhorige huis met hof en tuin, staande en gelegen in de Noordpolder."

Het werd gekocht door J. v.d. Moer, wonende te Antwerpen.

Op de kaart van 1865 is geen huis zichtbaar, maar op de kaart van 1866 is weer een bebouwing aangebracht.

Op 29 maart 1865 is dus waarschijnlijk alleen de grond verkocht aan Petronella de

Klercq en Johannes Eduardus Arnoldus Petrus van Damme.

De erven Van Damme-de Klercq verkochten in december 1910

het bezit aan Jacobus Ant.

Musters, zoon van Petrus Musters.

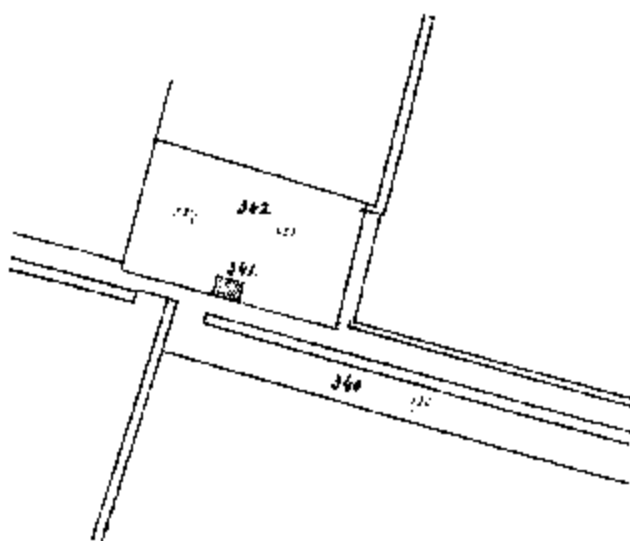
Later ging het weer over naar de heer P. de Roos.

Vervolgens naar de heer Van Alphen en dan weer naar de heer Fierlafijn.

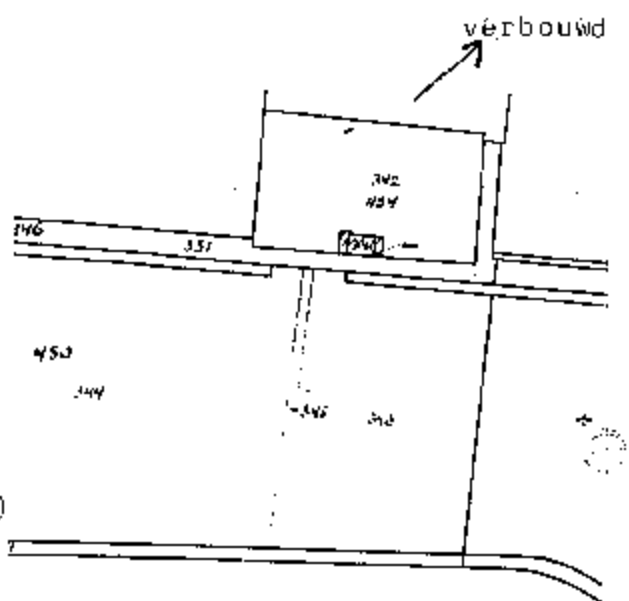
De huidige bewoners zijn de heer en mevrouw De Greef-Verhees. (6)

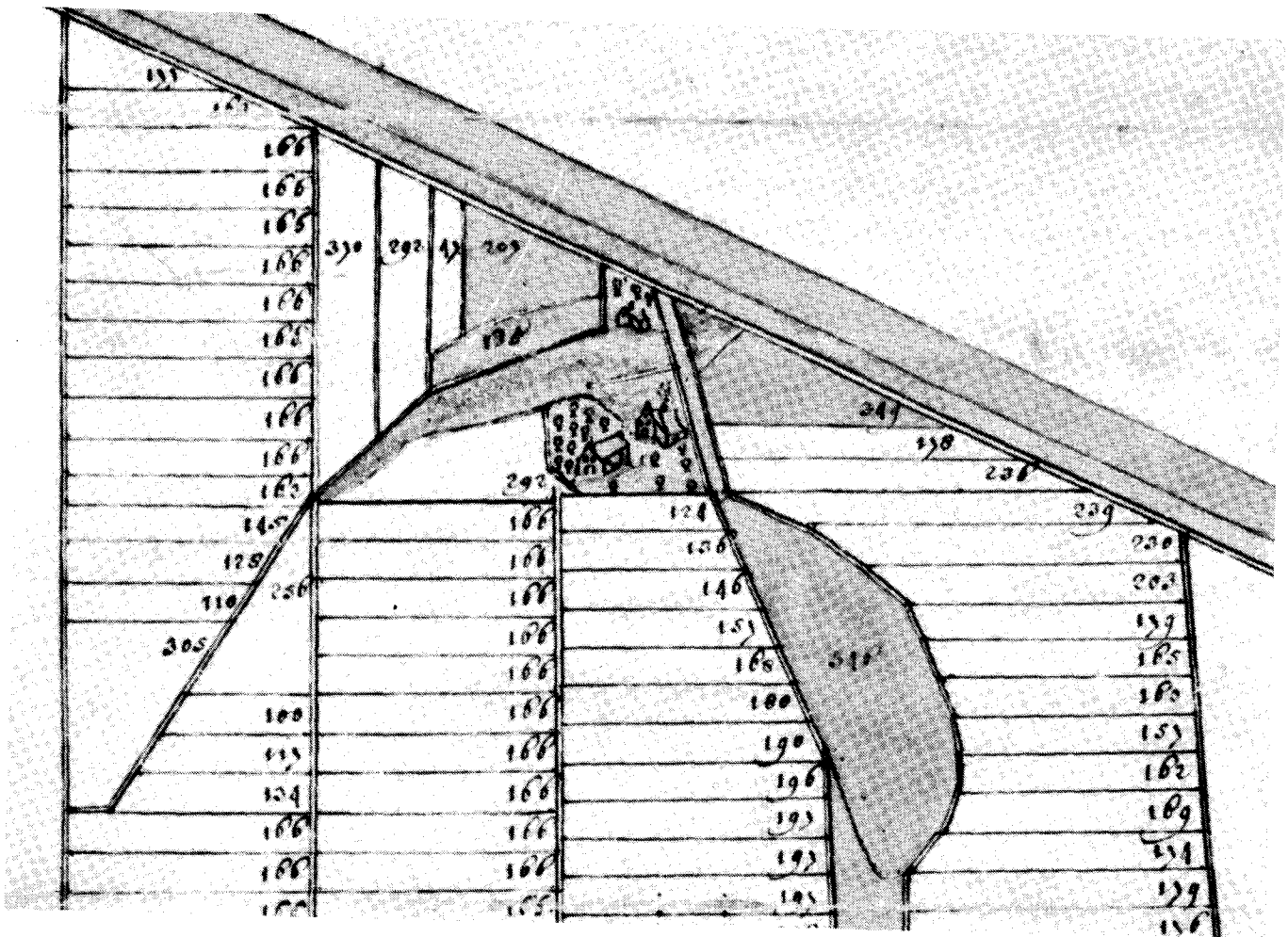
Situatie ± 1865

Situatie ± 1866

Situatie 1921

Afbeelding 5: Ingetekend staat de boerderij "Den Groene Kavel".
Zie ook: Kaart 3, nummer 2.

OVERIGE BEBOUWING.

Er is nog meer bebouwing geweest in de Noordpolder.

We verlaten "den Boerenhoek" en gaan langs de Schenkeldijk in noordelijke richting.

Tussen de hoeve Palinckx en de Calfvense weg stond in 1746 de boerderij "Den Groene Kavel" (zie: kaart 3, nummer 2 en afbeelding nummer 5)

Deze behoorde bij de Berghoeve van Van Aarssen. Ze heeft geen lange levensduur gekend. Ook de boerderij van Adriaan Domes, gelegen tussen de Calfvense Weg en de Herenweg bij de Groentjeskreek, of nu watergang, kende maar een kort bestaan. (zie: kaart 3, nummer 1)

Dit gebied noemt men nu nog wel de "Klein Hoef". Aan de weg Hoogerheide-Ossendrecht werd in 1927 door J. Jacobs - v.d. Maagdenberg "Huize Sterrebos" gebouwd.

Tegenwoordig noemt men het ook wel "De Leeuwkes". Deze naam is later ontstaan, doordat Jan Jacobs in 1936 bij de koopdag en afbraak van "Huize Paulientje" deze beelden, de zogenaamde "leeuwkes", kocht en voor zijn huis plaatste.

De naam "Sterrebos" komt van de in een bepaalde vorm aangebrachte beplanting recht voor zijn woning op de Brabantse Wal. Hij wist daarvan te vertellen dat deze is gekapt en gerooid in de jaren '20. De opbrengst van het verkochte eikenhout was f 30 000,--. Voor die tijd een heel groot bedrag. Zijn vader was de eigenaar en dus ook de ontvanger. Hij was de boer van de Berghoeve.

Over deze hoeve is in de loop der jaren al dikwijls geschreven. Zij ligt buiten de Noordpolder, maar haar arbeidsterrein was wel zeker daar. Wij willen daarom niet verder ingaan op deze hoeve.

Wel op een situatie die daar is ontstaan.

Napoleon dacht, dat wanneer iedereen een achternaam had, hij gemakkelijk te plaatsen en te herkennen zou zijn.

In Ossendrecht liep dat wel eens wat anders uit.

Een voorbeeld hiervan bij de Berghoeve geven we U op rijm.

JACOBS IS DE NAAM.

"Piet Jacobs kocht een boerderij, maar wat is nou zo erg.
Ze noemden hem vanaf dan Pietje van den Berg.
Geboren op deze top zijn zonen Jan en Piet.
Zij kregen, hoe gebruikelijk ook, deze bijnaam niet.
Heel langzaam en steeds met "bietjes"
werden zij Jan en Piet van Pietjes.
Hun zonen werden volgens Brabants recept
met de voornamen van Opa Piet opgeschept.
Piet van Jan van Piet, en Piet van Piet van Piet.
Heel simpel, wie begrijpt dat nu niet.
Deden ze het nu expres, of was het een klucht?
Hun vrouwen heten allebei Van Vugt.
Ossendrecht hield ze toch uit elkaar; 't is bijna
niet te geloven.
Het werd Piet van de Leeuwkes en Piet van Daarboven.
Na al dat geharrewar van namen tot besluit:
hun kinderen komen er waarschijnlijk met de naam Jacobs
weer uit."

Hoogerheide, 15 februari 1990. Werkgroep Toponymie:

J. v.d. Bussche
C. v. Opdorp
E. Suykerbuyk
P. Jacobs
A. v. Pul

NOTEN.

1. Archief Gemeentewerken Ossendrecht.
2. Archief Raad en Rekenkamer, Gemeente-archief Bergen op Zoom, inv. nr. 1618.
3. Archief Raad en Rekenkamer, Gemeente-archief Bergen op Zoom, inv. nr. 1630
4. Kaart Nicolaes Moyses:A.R.R.Gem. Archief BoZ.inv.nr.811
5. Kadaster Breda.
6. Kadaster Breda.

VAN WAT VERDWEEN....., DEEL I

Maria.

Maria, beschermheilige en naamgeefster.

Tegenwoordig tilt men niet zo zwaar meer aan de beschermheilige, zeker niet wat de naamgeving betreft.

Bij de geboorte van kinderen komen er veel nieuwe namen bij. Komen de heiligen in de verdrukking?

Of is er sprake van naamsverbastering?

Dit deed men vroeger ook. Neem b.v. de naam Maria. In iedere familie in Ossendrecht was er wel een Maria te vinden. Bij het Doopsel, Vormsel, 1ste H. Communie, bij trouwen en bij overlijden is deze naam, Maria, plechtig uitgesproken. Maar in de dagelijkse omgang was er niet één Maria te vinden. Dan waren het allemaal Mrieje, Mriekes of soms Marja's, ons Mriej, tante Mriej, moetje Mriej. Er was ook nog een andere variant op de naam Maria, nl. Miej.

De namen Mriej en Miej lagen heel kort bij elkaar. Soms werden ze allebei gebruikt.

Mrieje zijn er nog veel, maar de Mijeje zijn uitgestorven. Nergens staan ze onder die naam vermeld. Het zou jammer zijn, dat ze daardoor voor onze geschiedenis verloren gingen. Vooral omdat ze met hun namen en bijnamen met vele anderen, lange tijd de smaakmakers zijn geweest van onze dorpsgemeenschap. Ik ben op zoek gegaan om ze bij U terug

te brengen. Niet met hun doopnaam; dat komt wat kil over. Niet met hun achternaam en bijnaam; dit zou soms kunnen kwetsen. Neen, met de naam en de warmte zoals de Ossendrechtaren ze hebben gekend.

Hieronder volgen de teruggevonden Miejen.

Suikere Mij

Belze Mij

Schele Mij

Miej de Voet

Miej Veraart

Miej van Burze

Miej den Delen

Miej van 't Hoekske

Miej de Ridder

Miej van Foeffe

Miej Knapzak

Miej Vervloet

Miej van Arjaan Doos

Miejke Venne

Miejke van Fiekke

Miejke Mosterd

Miejke Besters

Miejke Snakke

Miejke de Bot

Miejke van de Bus

Miejke van de Baarg

Miejke Boeykes

Miejke Teut

Miejke Vingerhoed

Miejke van Bonnekes

Miejke Baak

Miejke Poppesaaj

Miej van Wanneskes

Miej den Blienck

Miej van Jan den Edder

Miej van Develen

Miej van Moppe

Miej den Ekster

Miej Lol

Miej Mous

Miej Kwiek

Miej van Plonne

Miej van Saaje

Een slordig geklede vrouw was een	Miej Slijp
Een pittige vrouw was een	Miej Gatspiej
Een krachtterm was	Sakker Mij

Verder was er: tante Mij, moetje Mij en soms ook
Mieje moet.

Hoe het ook zij, en hoe het ook allemaal heeft geklonken,
ik hoop dat men met respect en met de meeste sympathie
nog vaak terugdenkt aan de Miejen van Ossendrecht.

Hoogerheide, 1 februari 1990.

J. v.d. Bussche.

TOESPRAKEN BIJ GELEGENHEID VAN DE OPENING VAN HET STREEKHEEMMUSEUM 'DEN AANWAS'

Op 25 november 1989 werd het museum "Den Aanwas" onder een stralend zonnetje geopend. Vanaf die datum beschikt onze Heemkundekring over een pand waarin bijeenkomsten, tentoonstellingen en kringactiviteiten kunnen plaats vinden. Naast "Het Kwartier" te Hoogerheide, waar onze werkgroepen veel van hun activiteiten houden, heeft onze vereniging nu de beschikking over een prachtig gelegen historisch pand in Ossendrecht.

Bij de opening werd het woord gevoerd door de voorzitter van de heemkundekring "Het Zuidkwartier", de heer L. Timmermans en door de burgemeester van Ossendrecht, de heer A. van Gils. De openingshandeling werd verricht door Mevr. C. Dingemans-Bogers.

Door middel van de toespraken en enkele foto's van deze ceremonie doen we verslag over deze gebeurtenis.

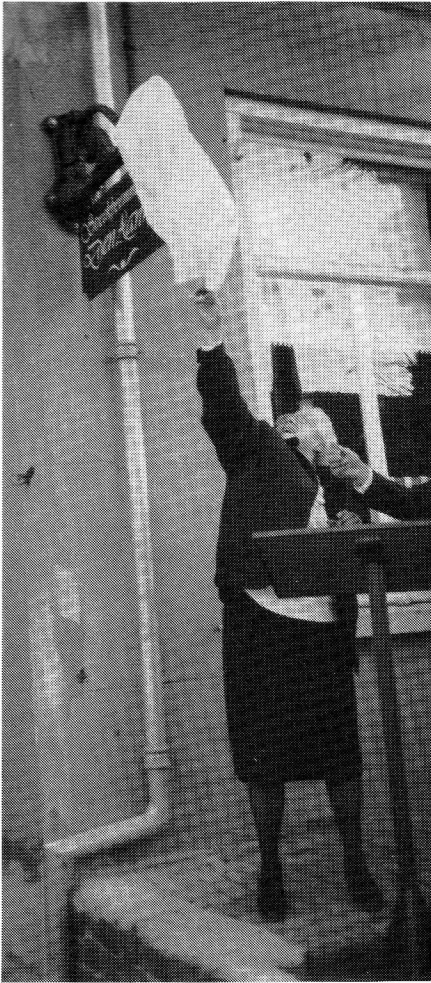
OPENINGSWOORD DOOR L. TIMMERMANS.

Geachte Aanwezigen.

Wij zijn hier vanmiddag samengekomen voor de officiële opening van ons Streekheemmuseum "Den Aanwas".

Namens de Heemkundekring "Het Zuidkwartier" heet ik U allen- en met name wil ik noemen: Mevrouw Mattheussens-van den Maegdenbergh, vertegenwoordigers van de gemeentebesturen, vertegenwoordigers van het Werkvoorzieningschap West Noord-Brabant, van onze zusterverenigingen, Namiro en het Gilde St.-Sebastiaan, Mevrouw Mattheussens die altijd zo trouw voor de koffie en de sleutel gezorgd heeft, de leden van onze werkgroepen en alle andere goede vrienden van onze kring - van harte welkom.

U zult kunnen begrijpen dat deze dag voor onze kring een

De openingshandeling,
verricht door Mevr.
C. Dingemans-Bogers.
Zij krijgt hierbij hulp
van een van de leden
van het Gilde St.-
Sebastiaan.

Foto's: C. Dingemans
en A. van Pul.

zeer bijzondere is. Een dag ook waarvan wij dikwijls gedacht hebben dat wij haar nooit zouden beleven.

Onze eerste plannen om te komen tot de oprichting van een Streekheemmuseum zijn 4 à 5 jaar oud.

Wij hebben toen een museumconsulent voor Noord-Brabant uitgenodigd. Deze heeft ons een hele avond uiteengezet wat er voor de oprichting van een Streekheemmuseum komt kijken. Hij heeft ons een dik boekwerk bezorgd waarin alles vermeld stond en als we toen een ton of nog meer hadden gehad, hadden we een museum kunnen oprichten, dat aan alle eisen voldeed. Wij hadden echter niets anders dan een oude gammele spekkuij in de kelder.

Er zat dus niets anders op dan te improviseren.

Wij hebben ons tot de gemeentebesturen om steun gewend, doch de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat dezen eerder sceptisch dan enthousiast op onze plannen reageerden. Toch was het burgemeester Van Gils die ons de hint gaf: "Ik ken een pand op de Aanwas dat mogelijk iets voor jullie zou kunnen zijn."

Wij zijn direct poolshoogte gaan nemen en zijn tot de conclusie gekomen, als daarin ooit een museum zou kunnen worden ondergebracht, zou dat prachtig zijn.

Wij hebben contact opgenomen met de eigenaar, de familie Mattheussens-van den Maegdenbergh, en gevraagd of we het pand in bruikleen zouden kunnen krijgen. De gesprekken hierover verliepen bijzonder vlot en we kwamen spoedig tot overeenstemming.

Maar toen..... de staat van onderhoud van het pand was slecht. Er was een groot gat in het dak, het regende binnen en er was geen aannemer te vinden die het dak nog opdurfde.

Ik moet eerlijk bekennen dat ik toen ook wel eens gedacht heb, zouden we er toch wel aan beginnen. Met steun van het Werkvoorzieningsschap West Noord-Brabant en met een geweldige inzet van onze eigen werkgroepen hebben we het

toch aangedurfd en zijn we aan de klus begonnen. En er is gewerkt, de mensen van onze werkgroepen kwamen dikwijls als Zwarte Pieten buiten. Het resultaat was dat de benedenverdieping in orde kwam.

Natuurlijk zult U reageren: waarom bent U niet direct met de vernieuwing van het dak begonnen. Dit was inderdaad de meest logische volgorde geweest. De hoofd-reden dat wij dit niet deden, was dat de financiën ons ontbraken. Daarbij kwam nog dat wij ook de zekerheid wilden hebben dat de bevolking achter onze plannen stond en dat ons streven om een Streekheemmuseum op te richten een streven was van velen.

Kort daarop werd het 800-jarig bestaan van Ossendrecht gevierd. De benedenverdieping van het pand was toen toonbaar en we hebben deze voor het publiek opengesteld. Tijdens deze dagen stroomde het volk toe. Men gaf oude spullen en men was enthousiast. Dit gaf voor ons de doorslag om ons streven een Streekheemmuseum op te richten verder voort te zetten.

Nu zijn we zover dat we beschikken over een prachtig nieuw dak, waardoor de weg om te komen tot de inrichting van een echt Streekheemmuseum nu voor ons open ligt.

Dat we dit hebben bereikt danken we aan de Rijksdienst voor Monumentenzorg die ons een subsidie verstrekte. Dit danken we ook aan bestuur en directie en werkers van het Werkvoorzieningsschap West Noord-Brabant. Deze mensen hebben, dikwijls onder moeilijke omstandigheden, bewonderenswaardig werk verricht. Dankbaar zijn we ook voor de financiële steun van de gemeenten Ossendrecht, Putte en Woensdrecht. Ook de steun die de Rabobank Ossendrecht ons verleende hielp ons geweldig. Door dit alles zijn we gekomen tot het resultaat dat wij vandaag kunnen aanschouwen.

Toch kan ik me, geachte aanwezigen, voorstellen, dat wanneer U zo dadelijk het gebouw gaat bezichtigen er enkele vragen bij U rijzen over de doelstellingen van een Heemkundekring en een Streekheemmuseum.

Ik hoop niet dat U aan dit bezoek de indruk overhoudt, dat wij conservatieve, wereldvreemde mensen zijn, die alleen de zogenaamde "goeie ouwe tijd" adoreren.

Als dat wel zo is, wil ik die indruk graag wegnemen.

Die "goeie ouwe tijd" was namelijk helemaal niet goed.

We hadden hier een streek, die op enkele kleine industrieën na, sterk agrarisch was gericht.

De lonen die verdiend werden, waren laag. De onderwijsvoorzieningen waren minimaal en als er dan weinig geld en weinig ontwikkeling is, is de welvaart navenant.

We kunnen dan ook rustig stellen, dat voor velen in deze streek de "goeie ouwe tijd" slecht en armoedig was.

De opening van het Streekheemmuseum werd o.a. opgeluisterd door een optreden van het Gilde St.-Sebastiaan uit Hoogerheide. Foto: A. van Pul.

Velen probeerden dan ook elders een wat beter inkomen te vergaren. Men trok zelfs naar Duitsland, waar de lonen hoger lagen of men begon in Rotterdam een zogenaamd water- en vuurzaakje.

Het waren in feite de gastarbeiders van die tijd. Eén of hooguit twee keer per jaar kwamen ze naar huis om kermis of Kerstmis te vieren. Een geboortegolf trad 9 maanden daarna op.

Anderen hielden er naast hun dagelijkse zware arbeid nog een stuk land op na om dat in hun schaarse vrije tijd te beboeren. Men hield twee varkens: één voor de dagelijkse kost en één voor de verkoop om de hypotheek op het schamele huisje dat zij bezaten af te lossen.

Thans leven we in welvaart.

Een welvaart, die nog geen enkele generatie vóór ons zolang de aarde bestaat, heeft meegemaakt.

Om enkele voorbeelden te noemen:

Valt Uw mond van verbazing open, wanneer Uw buurman morgen zegt: "Ik ga volgende week nog een weekje naar de Canarische Eilanden of Griekenland"? Het wordt uitgesproken of het hier net achter Calfven ligt.

Vindt U het zo ongewoon wanneer iemand zegt: "Ik heb voor mijn vrouw een tweede autootje gekocht, dat is zo gemakkelijk voor het boodschappen doen"?

Of als U twijfelt aan onze welvaart, bekijk het assortiment in onze supermarkten eens. Met het indrukken van een knop van het televisietoestel halen we de hele wereld in huis, of horen we de muziek die we wensen.

Onze wegen zitten zo vol met onze welvaartsprodukten, dat we er dikwijls zelfs niet meer dóór kunnen.

Toch denk ik dat het goed is te beseffen, dat onze welvaart als een geschenk uit de hemel, zo maar uit zichzelf, tot ons is gekomen.

Generaties vóór ons hebben hiervoor door hard ploeteren de basis gelegd. Wij hebben het voor het overgrote deel aan hen te danken dat de huidige welvaart ons ten deel

is gevallen.

Mogelijk zult U toch zeggen: "Dat kan allemaal waar zijn, maar wat heeft dat met een museum te maken?" Een museum, geachte aanwezigen, is een instrument dat dient om ons culturele en natuurlijke erfgoed te behouden en aan volgende generaties door te geven.

De oprichting van dit museum zien wij daarom als een hommage, een eerbetoon, of zoals U wilt, als een gedenkteken voor het harde zwoegen van onze voorouders, dat ertoe heeft geleid, dat wij het nu beter hebben dan zij in hun stoutste dromen durfden dromen. Door middel van dit museum willen wij de gedachten aan hen levendig houden.

Wij menen ook dat een streekheemmuseum vooral in onze omgeving meer dan wenselijk is.

Door de polder, die U daar ziet, loopt over niet al te lange tijd een grote internationale verkeersroute.

Tevens ligt er een kanaal. Zowel de snelweg als de waterweg verbinden twee metropolen, Antwerpen en Rotterdam. Rotterdam, de grootste haven ter wereld en ook Antwerpen scoort op die ranglijst hoog.

Als dan alles nog een beetje tegenzit, wordt het geheel nog gecompleteerd met een T.G.V.

Met dit alles moet het toch eenieder duidelijk zijn, dat op financieel gewin beluste ondernemingen - en gelooft U mij, om geld draait bijna de gehele wereld - onder het mom dat zij ons in deze streek toch zo'n geweldige welvaart willen bezorgen, op onze regio zullen afstorten als bijen op een honingrijke bloem.

Wij, als Heemkundekring, hopen dan dat onze bestuurders, of dit nu de gemeentelijke, provinciale of rijksbestuurders zijn, toch voldoende wijsheid bezitten en voldoende van hun verantwoordelijkheid doordrongen zijn om alleen dié zogenaamde aanlokkelijke aanbiedingen toe te laten, die echt het welzijn van de streek bevorderen en die onze mooie omgeving - in ruil voor wat zilverlingen -

De Heer A. van Gils spreekt zijn feestrede uit. Foto:C. Dingemans.

De Heer Timmermans dankt Mevr. Mattheussens-
van de Maegdenbergh. Foto: A. van Pul.

niet transformeren in een troosteloze opeenstapeling van milieuverpestende grauwe fabrieksgebouwen.

Wij hopen ook dat onze bestuurders zich realiseren, dat een verdubbeling van het inwonertal in onze regio niet automatisch leidt tot een verdubbeling van het-zich-welbevinden in de streek. Eerder het tegenovergestelde zal het geval zijn.

Denkt U na dit relaas nu niet dat wij van mening zijn dat er nooit meer iets mag veranderen in de streek. Wij vragen slechts om weloverwogen beslissingen, die in het belang zijn van ons heem en dit niet zodanig aantasten, dat dit leidt tot ontheemding.

Dat er in onze in de toekomst zeker veranderende leefomgeving behoefte is aan een streekheemmuseum, dat een visuele en tastbare herinnering wil zijn aan het verleden, zal U, naar ik hoop, thans duidelijk zijn.

TOESPRAAK DOOR DE HEER A. VAN GILS, BURGEMEESTER VAN OSSENDRECHT.

Een droom is werkelijkheid geworden:
een museum, dat streek-eigen zaken present stelt te midden van ons.

Je kunt het ook anders zeggen:
de Zuidwesthoek etaleert een nieuw cultuur-gegeven dat dingen uit het verleden wil vasthouden, graag ook een beetje wil koesteren.

Bij de officiële opening van het museum kijken we allemaal samen wat terug in de geschiedenis:

- naar dit huis, dat geplaatst is op de monumentenlijst;
- naar de bouwer en de vroegere bewoners van dit huis;
- naar de familie Matheussens, die dit pand voor museum-doeleinden in bruikleen heeft willen afstaan;

- naar de mensen van het Werkvoorzieningsschap, die het huis een geweldige face-lift hebben gegeven;
- naar het bedrijfsleven, dat weldadige, financiële ondersteuning heeft gegeven;
- naar de grote schare heemkunde-vrienden, die liefdevolle en warmte-uitstralende belangstelling toont voor het werk van onze voorouders;
- naar de wijde kring van vrijwilligers, die met groot elan en heilig vuur in de weer is voor heemkunde en museum;
- en tenslotte naar de gemeentebesturen van de Zuidwesthoek, die met subsidies het predikaat van "zээр de moeite waard" hebben onderlijnd.

Wij, hier vandaag bijeen, mogen trots zijn op "ons" museum, op het resultaat dat heden wordt geëtaleerd. Proficiat, initiatiefnemers, proficiat bestuur en medewerkers, proficiat gemeentebesturen van de Zuidwesthoek. Ons museum vertegenwoordigt een belangrijke méérwaarde in onze Zuidwesthoek.

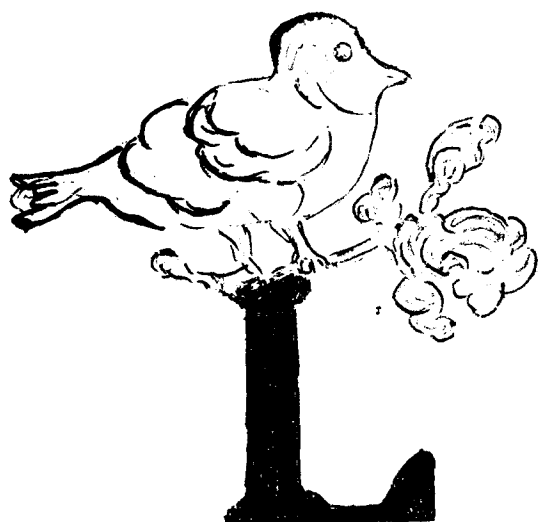
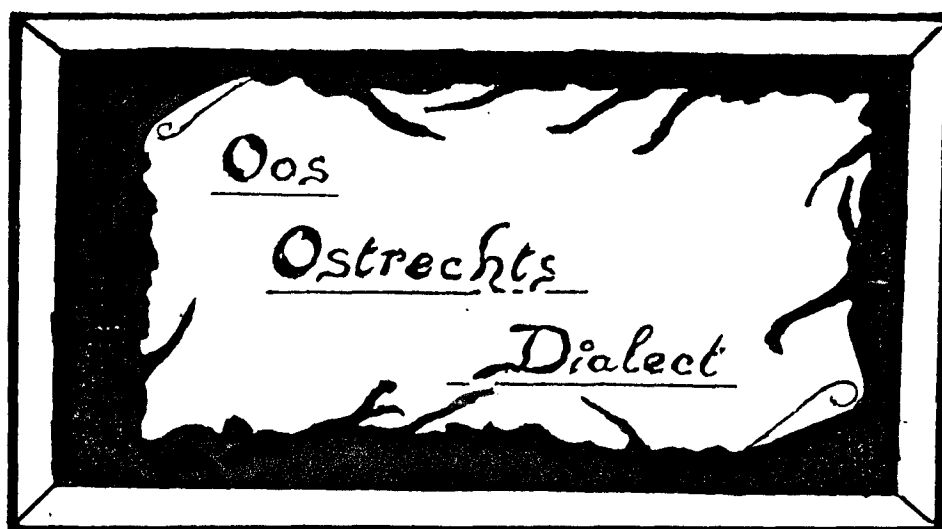
De officiële opening roept in tentoonstellingsvorm het beeld op van 1940-1945, een periode die de meesten van ons, hier aanwezig, zich nog heel goed herinneren. Hitler-Duitsland moest na een vreselijke strijd plaats ruimen. De vele levensoffers zijn zichtbaar, ook in onze directe omgeving.

Het museum en deze tentoonstelling van 1940-1945 geven ons een voorname les, nl. van offers die in het verleden moesten worden gebracht om te komen tot de dag van heden: van vrede, van welvaart, van welzijn.

Moge het Zuidwesthoek-museum een nieuw, samenbindend element worden voor de mensen van Hoogerheide, Huijbergen, Ossendrecht, Putte en Woensdrecht.

Het heden is een produkt van het verleden en de toekomst is op beide gefundeerd.

Moge het museum een goede tijd tegemoet gaan!

*Via de
"Latenstraat"
komt U in de
"Nooitstraat".*

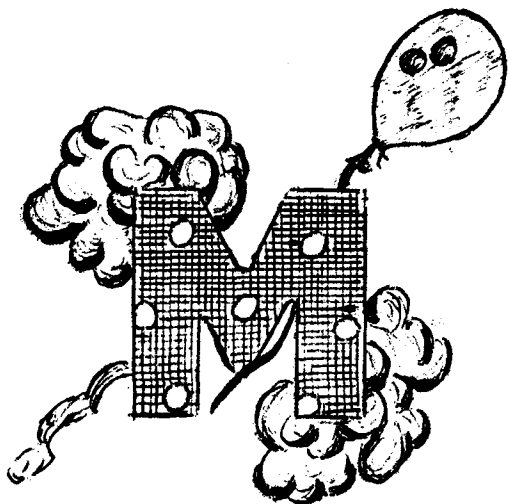
- laaike : lei, 'n plaatje leisteen, gebruikt als dakbedekking.
- Laamp : lamp.
De "goeie ouwe tijd" kende, naast de kaars, nog geen andere verlichting in de huizen dan de "pietrollaamp", die veel werk met zich meebracht. Wekelijks moesten de lampeglazen worden schoongemaakt en het koper blinkend gepoetst. Op tijd moest de lamp worden gevuld met petroleum, hier "pietrol" of ook "gaasolie" genoemd.

- laank : lang.
B.v.: da's laank geleje=dat is lang geleden.
- labberde- : opgedirkte deftig doende vrouw.
poepie Ook: "kakmadammeke".
- lakken : likken.
'n Kind durfde wel eens z'n bordje "leeg-
lakken".
- lammaoedeg : ellendig, miserabel.
B.v.: Ik voelde me zo"lammaoedeg".
Er bestond vroeger ook een versje op de wijs
van de Goede Vrijdaggezangen in de kerk.
De kinderen moesten de diensten bijwonen,
graag of niet. Bij het naar huis gaan hoor-
den we de kwajongens, de "durvers", uit
volle borst zingen:
"Den ezel ies lammaoedeg
Enijj kan zwaore vrachten trekke
Mar a-g-um te zwaor laojt
Dan ê-ti-oew te verrekke!....
- lamstraal : Scheldwoord voor iemand, die te lui is
om te werken.
- lanteire : lantaarn.
De "stallanteire" werd gebruikt in de stal-
len, de schuren en ook op 't erf.
Binnenshuis hadden ze de "keskeslanteires",
de kaarslantaarns.
- laoj : la, lade, b.v. van een kast.
De tafella heette echter altijd "tafelschuif".
Daarin lagen de messen, vorken en lepels.
Tegen de tijd dat de kinderen thuiskwamen,
werden hun boterhammen in de "tafelschuif"
klaargelegd.
- laojtafel : dit wordt gezegd van een tafel, die over-
vol ligt met allerlei spullen.
- laokestrotje: lakenstraatje.
Gebruikt in: "Nor 't laokestrotje gaon"=
Naar bed gaan.
- latten : gebruikt in:"Er zijn latten aan 't huis".
Wanneer er een gesprek tussen oudere per-
sonen gaande was en de aanwezige jongeren
mochten daar niets van horen, dan zei
zo'n oudere: "Hé, denk er aan, er zijn
latten aan 't huis!"
- laweit : lawaai, drukte.
- lebberen : lubberen.
B.v.: De kraag van je jas "lebbert":
zit veel te ruim.
- leegkappen : leeggieten.
B.v.: Een emmer water "leegkappen".

- leir : leer, leder.
- lekkerke : snoepje.
We noemden ze ook "mumbolleke", "zuurke",
"muntebol", of "babbelaar".
We werden er vroeger heus niet mee dood
gegooid.
We kregen zo'n "lekkerke" alleen op zon-
dag en pas ná de afwas.
- lekkozzie : lekkage.
- lerske : laarsje.
- lesseboek : leerboek, de catechismus, waarin de leer
van de R.K. Kerk uiteengezet wordt d.m.v.
vraag en antwoord.
- lest : laatst.
- leuter : houten spaan in de vorm van een mesje.
Deze wordt gebruikt om klei of andere
kleverige grond van "den akker" of de
schop te krabben.
- liemenat : Wie kent nog de vroegere limonadeflesjes
met een knikker, als afsluiting, in de
"nek"?
Als je 't flesje wilde aanspreken, moest
de knikker met de vinger naar beneden
geduwd worden.
Dat was nog eens heerlijke limonade!
Later gingen deze flesjes uit de handel
en kwamen de "snepkjes", 10 ct per flesje.
- liengs : (ook: lienks): links.
- lijk : gebruikt in: "'t lijk rondzeggen" en
"'t lijk verzoeken".
Wanneer er iemand gestorven was, moest dat
aan de familie, bureu en vrienden worden
bekend gemaakt.
Het gebruik van rouwbrieven bestond nog
niet in het begin van de 20e eeuw.
Een vrouw uit de gemeente had deze taak
op zich genomen. Men beschouwde dit als
een edel werk.
Te voet ging deze vrouw de hele gemeente
door en vertelde telkens opnieuw aan fa-
milieleden, bureu en vrienden wanneer en
hoe laat de overledene was "gepasseerd".
Ook zei ze wanneer en hoe laat de dienst
in de kerk was en nodigde hen uit deze
bij te wonen. Tot slot werden de naaste
familieleden en enkele anderen naa de
uitvaart "aan tafel verzocht".
- Lijken'uske : lijkenhuisje; huisje (stalletje) op het
kerkhof gebruikt

- om (aangespoelde) lijken van vreemdelingen en zwervers onder te brengen alvorens ze te begraven.
Dit begraven gebeurde in de "vondelingenhoek", "onder d'aag" (onder de heg), zoals men dat noemde.
 - om de benodigde gereedschappen en materialen van de grafmaker op te bergen.
- lijverd : blauwe stof die men vroeger gebruikte voor 't maken van mannenondergoed.
Geloofd werd dat deze stof geneeskrachtig was bij sommige ziektes, b.v. roos, bel-, gordel-, of netelroos (zekere huidontstekingen).
- lijzemeel : gebruikt in: lijzemeelse pap = pap gemaakt van uitgeperst vlaszaad.
Bij een verwonding werd ook wel een papje van lijzemeel gemaakt. Dit deed men in een zakje en legde het op de wond.
- limp : ziekte, kwaal of ongemak, waar men niet makkelijk van af komt.
B.v.: "Een"limp" onder de"leejen" hebben."
- ljeeger : lager.
- ljeelijk : (ook: lillek): lelijk.
- ljeerieng : de voorbereiding voor de vroegere "kleine", "grote" en "tweede" communie, respectievelijk voor de 7-, 11- en 12-jarigen.
- ljeest : lijst.
B.v.: De"ljeest" van een schilderij.
- lodderachtig: slordig, onverzorgd.
B.v.: Ze loopt er maar "lodderachtig" bij.
- loebas : gekscheerder, grapjas.
- loete : gebruikt in: Hij zit "mê loete" =
Hij zit met kuren.
B.v.: Iemand doet alsof hij ziek is, maar dat is maar inbeelding.
- lommert : schaduw.
B.v.: In de "lommert" zitten.
- loospijp : luchtpijp.
B.v.: Hij heeft het op z'n "loospijpen" =
Hij heeft pijn of moeilijkheden op de borst.
- luierik : gebruikt in: De luierik zit op de weg.
Tijdens het autorijden zie je soms bij warm weer dat de weg vóór je a.h.w. nat is.
Het is alsof het pas heeft geregend.
Naderbij gekomen blijkt de weg kurkdroog en is er van nattigheid niets te zien.

- luimen : ergens op uit zijn.
B.v.: Hij zit op mij te luimen = Hij houdt me, waar ik ook ben, in de gaten om me op een of andere manier te pakken te nemen, me op een gevoelige manier een loer te draaien.
- luis : gebruikt in: "de luizen uit zijn" = de armoedige tijd is voorbij, men is er "boven-op".
- luiwammes : luierik: iemand die zeer lui is.
- lui-wijvenpap: beschuitpap.
Men legde een beschuit in 'n bord, goot er warme melk over, soms nog wat suiker erdoor en klaar was de pap.
Deze "lui-wijvenpap" werd gewoonlijk klaargemaakt als men flink in het werk zat.
- luizenbankjes: lage, moeilijk zittende bankjes zonder leuning, achter in de kerk.
Tijdens een dienst moest daarvoor geen plaatsengeld worden betaald. Dit waren de plaatsen voor de armste mensen.

*Een Menz stoot zich
gracy aan d'ingen,
waar hij overheen
moet stappen.*

- makedoelie : gemakzuchtige vrouw.
Ze laat alles slingeren en maakt zich geen zorgen over de janboel.
- mammezel : jongejuffrouw.
(afkomstig uit het Frans:mademoiselle)
- mansbroekske: het stukje blauwe lucht tussen (regen)-
blaauw wolken.
Na langdurige regen ziet men eindelijk de buien "breken" en komen er kleine stukjes

blauwe hemel te voorschijn.
Vroeger zei men: "Als 't stukje blauwe lucht zo groot is als een lap, waaruit je een mannebroek kunt maken, dan is 't gedaan met regenen en zal de lucht helder blijven."
Als kind hielden we dat goed in de gaten. Vooral als ons een uitstapje beloofd was. We hebben in onze jeugd wel meer onzin geloofd.

- maoj : made.
- marebol : knikker. (marebollen : knikkeren)
Heerlijk bolden we onze "marebollen" van huis tot school. Als we dan ook nog de diepe karresporen op de zandwegen konden benutten, om de knikkers erdoor te rollen, dan was 't nog aangenamer.
Ieder kind had een "burzeke", een door moeder gemaakt zakje van de stof van een oude schort of iets dergelijks.
Iedereen was zuinig op dat zakje en hield het stevig vast.
Hoe dikwijls werden de knikkers niet "geteld". Hoe meer, hoe liever.
't Was eigenaardig met de kinderspelletjes zoals knikkeren, touwtje springen, hinkelen, "kletterballen", diabloöen, enz.
Op gezette tijden kwamen die spelletjes ineens los. Elk jaar opnieuw rond dezelfde tijd. Het jaar werd er regelmatig mee gevuld.
- marmiet : koperen wasketel.
Soms werd ook de koperen waterketel zo genoemd.
- marsjendiens: de "werktram" van de Tram Mij A.B.T. (Antwerpen - Bergen op Zoom - Tholen).
Deze kwam dagelijks om \pm 15.00 uur in Ossendrecht goederen halen.
- massjesee : marechaussee, de politie van vroeger.
Het hoofd van deze politie werd "vader" genoemd. Een heel goede bekende uit onze jeugd was "Vader Elst".
Hij was het, die tijdens de kermis moeilijkheden kreeg met Pjeer van Veeje uit het naburige Zandvliet. Pjeer maakte het zo erg, dat hij een mes trok toen een politiemans onder hem lag. Een andere politiemans riep naar de nieuwsgierige toeschouwers: "Mensen, gaat op zij, we schieten!"
Zo gebeurde het ook. Zwaar gewond werd Pjeer door zijn "maten" (vrienden) op een

kruiwagen langs "den Hoek" naar Zandvliet vervoerd. Daar is hij de volgende dag gestorven. Dit is de mensen zo bij gebleven dat ze het steeds weer in geuren en kleuren aan hun kinderen vertelden.

- maske : meisje.
B.v.: "maskesschool".
- medollie : medaille.
Velen droegen de scapuliermedaille aan een kettinkje of op het ondergoed gespeld.
- mees : (meervoud: meesse) mens.
"Da's ginne mees gewijs": wordt gezegd van iemand, die niet goed "oppast" en de naam "mens" niet waardig is.
- meesselijk : menselijk.
"Da's nie meesselijk mjer": Dat is niet menselijk meer.
- meideke : bruidje.
Ze liepen mee in de processie en tijdens andere kerkelijke feestelijkheden. Vele meisjes droegen met hun "kleine" communie een wit jurkje. Ze werden dan ingeschreven bij de bruidjes om de processies mee op te luisteren. Ze mochten dan "snipperkes" strooien, bloemen of 'n vaandeltje dragen, enz.
Die snippers waren door meisjes van de school geknipt uit kleurige vellen papier en werden uitgestrooid vanuit fleurige mandjes.
- meirt : maart.
- mekaore : elkaar.
- meraokels : gebruikt in: "meraokels duur": heel erg duur.
- mesien : machine.
B.v.: "naoimesien, dursmesien": naaimachine, dorsmachine.
- mesjokke : gebruikt in: "Bende mesjokke!": Ben je gek! of: Ben je wel goed wijs?
- meske piek : (Ook: "landafnemen")
'n Jongensspel, waarbij een mes op de bovenzijde van de hand werd gelegd en waarna dan de hand zo gedraaid werd, dat het mes op de punt in een afgebakend stuk grond kwam te staan.
Met het mes werd dan een lijn in 't zand getrokken. Dat stuk "land" mocht je je dan "toeëigenen". Dit ging ook zo bij 't spel "landafnemen".

- meuken : (ook: muken) halfrijpe appels of peren in broeiend hooi of tussen de dekens leggen om ze te laten rijpen. Vele mensen hadden vroeger wel een paar fruitbomen in hun "hofke" staan. Op deze manier kon 't fruit een poosje worden bewaard.
- meukesmaand : grote tenen mand met een inhoud van $\pm 1/8$ hl. B.v. gebruikt om aardappelen in te doen.
- meulepeird : molenpaard. Ook gebruikt voor een grote, stevige vrouw, die veel werk kan verzetten.
- meutelen : rommelen. B.v.:Het geluid van een beginnend onweer in de verte.
- mies : 1.H.Mis;de zondagse kerkdienst. 2.(vaste) mest. We kennen de mieskaar (mestkar), de miesput (mestput), enz. Wanneer de mest over het land werd uitgestrooid, dan sprak men van "miesbreken". Om de broekspijpen bij 't laden en breken van de mest zuiver te houden, droeg men "mies-brekers". Dit waren sloffen of leren omhulsels, die vanaf de schoen tot net onder de knie om de benen zaten, ook wel "beenkappen" genoemd.
- mieter : houtworm. B.v.: De "mieter" zit in de kast. Ook gebruikt in: Iemand op z'n "mieter" geven: Iemand flink onder handen nemen.
- miezeren : zeer licht regenen; druilregen.
- moeffig : gebruikt in: "moeffig weer": ongezond, zwaar drukkend weer. Ook: "bedompt" weer.
- moeizijkers : mieren.
- moemelen : ook: "mompelen, mommelen":
1. binnensmonds, onverstaanbaar praten. Gewoonlijk gebeurt dit in minder aangenaam gezelschap.
2. 't Rommelen van de donder in de verte. Ik hoor 't al "moemelen", we krijgen onweer.
- moesjaanker : onuitstaanbare zeurpiet. B.v.: "Gaddommese moesjaanker, ou-d-oe gezeur!"
- moetje : tante. Vroeger kenden we onze tantes als:

- Moetje Kee, Moetje Sjo, Moetje Trien, enz.
Onze ooms werden aangesproken met b.v.:
Tiest-(w)oom. Wullem-(w)oom, Sus-(w)oom,
enz.
- mokkel : zeer volks voor: groot meisje.
- mokken : nukkig, kwaad en nijdig zijn.
- mollepootje: gebruikt in: mollepootjes hebben = durven stelen.
Men zegt ook: "Die heeft kromme vingers".
Een mol krabbelt 't zand ook met z'n pootjes naar zich toe.
- mombakkes : masker.
Meestal stelde het iets gedrochtelijks voor.
- monaark : (ook: siemeno):
een, meestal ongetrouwde, polderjongen,
die z'n geld steeds opmaakt aan uitspattingen, o.a. drank.
- motje : gebruikt in: 't Is een "motje".
Ze "moeten" trouwen, omdat de bruid al voor het huwelijk in verwachting is. Dit werd vroeger zeer zwaar aangerekend.
Tegenwoordig denkt men er anders over.
- mouwoepouwer: elastieken band om de bovenarm, waarmee de overhemdsmouw op z'n plaats werd gehouden en dus niet kon afzakken.
- mozegat : kleine opening op vloerhoogte in een muur.
Hierlangs werd het schuurwater naar buiten geveegd.
Om te voorkomen dat er ongedierte langs binnen zou komen, werd het gat telkens met een houten blokje afgesloten.
- moos : de kleine bijkeuken.
- moosvol : gebruikt in: Een "moosvol" koffie: Een flinke slok, een mondvoll, koffie.
- mud : (vroegere) inhoudsmaat voor droge waren.
1 mud was 1 hl.
- muizestroontjes : chocolade korrels, hagelslag.
- mulder : 1. molenaar.
2. meikever.
Meikevers hebben we vroeger vaak uit de beukeheggen en eiketakken geschud.
De jongens deden een dun draadje aan de achterpoot van zo'n "mulder" en zwierden die dan in het rond om hem te laten vliegen.
Intussen zongen ze:

"Mulder, mulder, gij moet malen
Anders zal het duveltje jou komen halen,
Pietje, Pietje, kop eraf."
Vloog de "mulder" dan was 't goed. Anders
begon 't weer van voor af aan.
Wie had er toen erg in dat dit een mar-
teling voor die diertjes was.
Soms vielen er tijdens het schudden twee
"mulders" naar beneden, die met het ach-
terlijf aan elkaar vastzaten. Ons moeder
zei altijd, dat we die niet mochten oprapen,
omdat die giftig waren.
Wisten wij al iets af van het paren!
Tegenwoordig zie je niet veel meikevers
meer.

- mumbol : snoepje.
murrig : gaar.
B.v.: "De pataten zijn murrig."
musterd : samengebonden takkebossen.
"musterd bijne": de takkebossen met een
stevige draad of "wies" (wilgetak) bij-
eenbinden.
"musterd-mijt": opgetaste "musterds".
mutteke : kalfje.
mwooken : onophoudelijk hard werken.
mwoor : waterketel, dikwijls met een "zak".
Om 't water vlug te laten koken werd 't
deksel van de kachel genomen en werd de
"mwoor met de zak" in 't gat boven 't
vuur gezet. Kachelringen verkleinden
vaak 't gat, zodat 't vuur toch afgeslo-
ten was.

*Niets smaakt
zo lekker
als iets waarmee
U zondigt
tegen het dieft.*

- naaldekoker : tros rode vruchtjes van de meidoorn.
Als schoolgaande kinderen durfden we ze
wel eens te eten.

- neffe : (ook: neeve): naast.
gebruikt in: "Neffe oew schoene lwoope":
(Naast je schoenen lopen) Verwaand zijn.
- neije : neen.
gebruikt in: "M'ne neije ies neije":
(Mijn neen is en blijft neen)
- neptang : nijptang.
- neppen : bedriegen.
B.v.: "Ze nept'm": Ze bedriegt hem.
- neusdoek : vroegere omslagdoek.
Een neusdoek werd door vrouwen en meisjes
om de schouders gedragen en was heerlijk
warm.
Gewoonlijk waren ze gemaakt van zwarte wol,
maar ik herinner me, dat ik als jong kind
een zwart-grijze geruite neusdoek droeg.
Met een stevige "sluitspeld" (veiligheids-
speld) was die dan vastgesjord.
Nu nog zeer bekend zijn de vroegere "ge-
vleesde" neusdoeken; echte antieke doeken,
geweven van "kasjmierwol".(geitewol uit India)
- niekeltje : vroeger vierkant geldstukje ter waarde
van vijf cent.
- niestel : (ook: nistel): veter, schoenveter.
- nieveraans : (ook: "nieveraant" en "nieveraans-nie":
nergens.
B.v.: Ik kan 't "nieveraans veine":
Ik kan het nergens vinden.
N.B. "ieveraans" of "ieveraant" = ergens.
- nijpen : bevreesd zijn.
B.v.: "Ze nijpt'm" : Ze is bang.
- nikske-nie : niks.
- noers : gebruikt in: "Noers en dwars":
zeer slordig door elkaar liggen.
- nondedjujke : vlinderdasje (op 'n overhemd).
- nondekuij : (ook: "nondetonneire" en "nondedjuu"):
kleine krachttermen.
Wij mochten ze van onze ouders niet ge-
bruiken. Ze werden door ons als halve
"vloekskes" beschouwd.
- nonneke : 1. zuster, religieuse.
In onze gemeente hebben wij ze ook gekend
in 't onderwijs en in de verpleging.
Het hoofd van de kleine kloostergemeen-
schap heette "Sur Supejeur", Soeur Su-
perieure.

2. tol (speelgoed).

Meisjes gebruikten een "nonneke". Ze lieten hun tol draaien en met een zweepje zwiepten ze de draaiende tol een eind verder over de straatstenen.

Jongens hadden een "kapnon". Ze rolden er een touwtje rond en lieten hem draaien door hem "bovenarmis" op de straatstenen te "koppen". De grootste pret hadden ze, als ze met hun tol die van een andere jongen middendoor konden kappen.

- nor : naar.
B.v.: "nor" de kerk, "nor"school, "nor" oos familie".
- norgelaank : naargelang
- nost : naast, dichtsbijzijnd.
B.v.: "mine noste buur": mijn naaste buur.
- nosten : naasten.
Jezelf iets van een ander toeëigenen.
- nuuws : nieuws.
B.v.: "Hedde gij nog nuuws?"
Heb je nog nieuws?
- nuuwsneus : (of: "nieneus"): iemand die nieuwsgierig is.
B.v.: Jullie zijn "nuuwsneuzen" ("nieneuzen") en "vraagschotels": Jullie zijn veel te nieuwsgierig.
"Nuuwsgierige piespotten": mensen, die wel heel nieuwsgierig zijn.
- nwooit-nie : nooit of te nimmer.
B.v.: "'k Zin nwooit-nie verkouwe":
Ik ben nooit verkouden.
- nijg : vlug.
B.v.: Loop toch niet zo "nijg".

Ossendrecht, 1 september 1989.

D.en A. Hugens-Verbrugge.

Contactadressen van de werkgroepen van de Heemkundekring
"Het Zuidkwartier" per 1 januari 1990.

1. Heemschut. Dhr. L. Timmermans, Duinstraat 36,
4631 KV Hoogerheide, Tel.01646-12546.
2. Toponymie. Dhr. C. v. Opdorp, Pr. Clausstraat 3
4631 LZ Hoogerheide, Tel.01646-13830.
3. 't Kwartier. Vacant
4. Distributie. Mej. M. Bastiaanse, Tulpstraat 11,
4645 CS Putte, Tel. 01645 - 2794.
5. Archeologie. Dhr. K. Roskamp, Dorpsstraat 3,
4641 HV Ossendrecht, Tel.01647-4363.
6. Oude Handwerktechnieken.
Mevr. E. Suykerbuyk - v. Agtmaal,
Raadhuisstraat 114, 4631 NJ Hoogerheide
Tel. 01646 - 12536.
7. De Zanggroep. Mevr. M.J. Pijnen-Verresen, Mgr. Poels-
straat 43, 4631 CA Hoogerheide,
Tel. 01646 - 12895.
8. Redactieraad. Dhr. A. Pijnen, Mgr. Poelsstraat 43,
4631 CA Hoogerheide, Tel.01646-12895.
9. Documentatie. Dhr. A. v. Pul, Duinstraat 40,
4631 KV Hoogerheide, Tel.01646-13423.
10. Oude talen, gezegden, spreuken, etc.
Dhr. W. Groffen, Antwerpsestraat 129,
4631 RA Hoogerheide, Tel.01646-12441.
11. Evenementen. Vacant
12. Heemtuin. Vacant
13. Kruidentuin. Mevr. J. Bruyns-Soffers, Duinstraat 54a,
4631 KV Hoogerheide, Tel.01646-13264.
14. Museum. Dhr. L. Timmermans, Duinstraat 36,
4631 KV Hoogerheide, Tel.01646-12546.
15. Fotografie. Dhr. L. Timmermans, Duinstraat 36,
4631 KV Hoogerheide, Tel.01646-12546.

Het bestuur verwelkomt suggesties van onze leden voor
eventuele andere werkgroepen.

Excerpt van de Tijdingen, verschenen in 1988.
Heemkundekring "Het Zuidkwartier".

Tijding 1989 - 1:

1. Doelstelling van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".
2. Samenstelling Bestuur.
3. Van de redactie.
4. Op stap met de werkgroep Archeologie, Martin van Oevelen.
5. Wetenswaardigheden over de polders van het Zuidkwartier, De Noordpolder. Inleiding en deel I. Werkgroep Toponymie: E. Suykerbuyk, J. v.d. Bussche, C.J. van Opdorp, P. Jacobs en A. van Pul.
6. De lotelingen van de Klas 1812 en van de Klas 1813 uit het Vredegerechtskanton Bergen op Zoom, Slot. E. de Lelys.
7. Kanttekeningen - epiloog bij: De Lotelingen van de Klas 1812 en de Klas 1813 uit het Vredegerechtskanton Bergen op Zoom, A. Pijnen.
8. Kiske Snakke, zijn herkomst en zijn nakomelingen, Jan C.A.M. Bervaes.
9. Oos Ostrechts Dialect K, D. en A. Hugens-Verbrugge.
10. Info-werkgroepen.

Tijding 1989 - 2/3

Geheel gewijd aan: 300 Jaar Parochielevens te Hoogerheide
1689 - 1989. A. Pijnen.

Hoofdstukken:

1. Bestuurlijke Voorgeschiedenis.
2. Geschiedenis tot aan de benoeming van de eerste pastoor te Hoogerheide.
3. Gabriël Roessel (Rosseels)
4. Interim met E.H. Ludovicus Talboom en Cornelis van den Bogaert.
5. Gerardus van der Hoeven.
6. Thomas Bellen.
7. "Baptist" Petrus Loomans.
8. Petrus J. Droomans.
9. Antonius Hoffen.
10. Johannes Baptista Krüger.
11. Jan Doggen.
12. Joannes Baptista Lanen.
13. Cornelis Petrus Blommerde.
14. Benedictus F. Wijnen.
15. Adrianus Adam H. van Noort.
16. Joseph Hippolyte Maria C. Laane.
17. Harry Bernhard Wijting.
18. Gerardus F.J. Konings.
19. Adolf Stanislas Meeus.
20. J. Ligtenberg.
21. Alexander Fievez.
22. Albert Damen.
23. Namenlijsten pastoors, kapelaans, rectoren en verenigingen.

Op de voorplaat een fragment van de
kaart van Jacop van Deventer,
cartograaf 1512 - 1575, gecopieerd
met toestemming van de uitgever,
M. Nijhoff te 's-Gravenhage.